

Stand van de Regio Zuid- en Oost- Drenthe 2024

Kwantitatieve analyse van de brede welvaart

Door Bas Doets en Marnix Bosma

Inhoud

Inleiding	3	Afstand tot zorg.....	26
Brede welvaart	5	Werkgelegenheid	27
Programmalijn 1: Leven Lang Ontwikkelen	9	Opleidingen in de zorg	27
Bevolkingsontwikkeling	9	Ouderen	28
Bevolkingsprognoses	9	Jongeren.....	28
Migratie	10	Programmalijn 3: Economische structuurversterking	30
Omvang beroepsbevolking	11	Ontwikkeling BBP	30
Opleidingsniveau beroepsbevolking.....	11	Arbeidsproductiviteit	31
Beroepsniveaus.....	12	Werkgelegenheid	31
Werkloosheid.....	13	Vestigingen.....	33
Arbeidsmarktspanning.....	13	De sectorstructuur	34
De arbeidsparticipatie.....	14	Samenstelling van de industrie	37
Uitkeringen	14	Arbeidsproductiviteit in de industrie	37
Arbeidsmarktpendel	15	Werkgelegenheidsontwikkeling in de industrie	39
Inkomen	16	Vestigingen in de industrie.....	40
Basisonderwijs	17	Programmalijn 4: Aantrekkelijke regio	41
Voortgezet onderwijs	19	Afstand tot voorzieningen.....	41
Beroepsonderwijs	20		
Programmalijn 2: Zorg en Welzijn	24		
Gezondheid.....	24		

Inleiding

Sinds enkele decennia constateren we in Nederland dat (nog) meer economische productie nauwelijks heeft geresulteerd in meer duurzame welvaart voor inwoners. Steeds meer beleidsbepalers zijn dan ook van mening dat de traditionele focus op groei van toegevoegde waarde moeten worden verbreed naar een focus op een inclusieve economie waar iedereen in de samenleving beter van wordt. Brede welvaart omvat eigenlijk alles wat mensen van waarde vinden. Dat gaat over materiële welvaart, maar ook over bijvoorbeeld onderwijs en persoonlijke ontwikkelmogelijkheden, gezondheid, milieu, de kwaliteit van de leefomgeving, het culturele klimaat, veiligheid en sociale cohesie. Uit onderzoek is gebleken dat historisch selectief beleid van de Rijksoverheid ertoe heeft geleid dat er onwenselijke en niet te rechtvaardigen verschillen in welvaart en welzijn in Nederland zijn ontstaan. De regio Zuid- en Oost-Drenthe (incl. Hardenberg) is een van de aangewezen regio's waar een relatieve achterstand in het brede welvaartsniveau is geconstateerd.

Met de eerste Regio Deal Zuid- en Oost-Drenthe is er tussen 2019 en 2023 door het Rijk en regionale overheden gewerkt om deze relatieve achterstand in brede welvaart weer in te lopen. De achterstand in brede welvaart van de regio is echter niet in 4 jaar te verhelpen en vergt structurele aandacht en inzet. Recentelijk is dan ook het convenant getekend voor de Regio Deal Zuid- en Oost-Drenthe II. Hierin geven het Rijk, vijf gemeenten (Borger-Odoorn, Coevorden, Emmen, Hardenberg en Hoogeveen) en twee provincies (Drenthe en Overijssel) hun toezegging om ook de komende vier jaar zich in te zetten voor het verbeteren van het regionale brede welvaartsniveau. In het programmaplan "in volle vaart door voor Brede Welvaart in Zuid- en Oost-Drenthe" staat beschreven hoe hier vorm aan wordt gegeven. De ambitie is dat de generatie die nu opgroeit in de regio Zuid- en Oost-Drenthe in 2050, dezelfde kansen heeft

als leeftijdsgenoten in de rest van Nederland. Dit betekent voor de regio een ontwikkeling naar het landelijke gemiddelde op het gebied van brede welvaart. De meest kenmerkende problemen in de regio Zuid- en Oost-Drenthe zijn intergenerationele armoede, een kwetsbare economie, vergrijzing en ontgroening, gezondheid, kansenongelijkheid en het verdwijnen en de nabijheid van voorzieningen. Om deze problemen tegen te gaan worden er vanuit vier programmalijnen projecten uitgevoerd:

- 1) Leven lang ontwikkelen
- 2) Zorg en Welzijn
- 3) Economische structuurversterking
- 4) Aantrekkelijke regio

De programmalijnen zijn sterk met elkaar verbonden en zullen op inzet en aanpak ook regelmatig samen opgepakt worden.

Om de exacte beleidsinzet te bepalen en in de toekomst te kunnen monitoren of het brede welvaartsniveau in de regio zich positief ontwikkelt, is het belangrijk een beeld te hebben bij de huidige stand van de brede welvaart in de regio en de onderliggende factoren. In voorliggend rapport wordt aan de hand van verschillende indicatoren, grotendeels gegroepeerd per programmalijn, een objectief beeld geschetst van ontwikkelingen in de regio die al dan niet bijdragen aan de brede welvaart.

Een vitale economie en de brede welvaart zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Want de welvaart van inwoners in de regio wordt onder meer beïnvloed door de waarde die wordt toegevoegd, de beschikbaarheid en zekerheid van werk, het inkomen dat daarmee wordt verdiend, de mate waarin wordt geparticipeerd op de arbeidsmarkt en het opleidingsniveau dat mensen hebben. Dat zijn knoppen waar economische actoren aan kunnen draaien om het brede welvaartsniveau van de inwoners van de

regio op een hoger plan te tillen. Daarnaast zijn er vanuit de andere pijlers van de Regio Deal ook andere knoppen om aan te draaien.

Brede welvaart

Het CBS houdt aan de hand van 42 indicatoren de brede welvaartsontwikkeling bij voor regio's in Nederland. In de tabel hieronder zijn de scores van de regio ZOD, de referentieregio¹ en Nederland weergegeven voor deze 42 indicatoren. Van de 26 indicatoren waarvoor een vergelijking tussen de regio ZOD en Nederland mogelijk is, scoort de regio ZOD minder goed op meer dan de helft (14). De regio ZOD scoort, vooral minder op een aantal economische indicatoren, zoals inkomen en arbeidsparticipatie. Ook op het gebied van de gezondheid en de woonomgeving scoort de regio ZOD onder gemiddeld. Hier zullen we in de volgende onderdelen verder op in gaan.

Dat de regio ZOD op veel indicatoren ondermaats presteert is niet terug te zien in het ervaren welzijn van de regio. Maar liefst 85% van de ondervraagden geeft aan tevreden te zijn met het leven, dit is hoger dan in de referentieregio (84,2%) en Nederland (83,4%). Verder scoort de regio ZOD ook goed op de indicatoren gerelateerd aan veiligheid, milieu en sociaal contact.

Wanneer we kijken naar de ontwikkeling ten opzichte van het vorige peiljaar, valt op dat met name de economische indicatoren (waar de regio ZOD minder op scoort) zich positief ontwikkelen en de indicatoren waar de regio ZOD goed op scoort (veiligheid en milieu) zich negatief ontwikkelen. Op de meer sociale indicatoren zoals contact met familie en vrienden, vertrouwen in elkaar en vrijwilligerswerk scoort de regio ZOD goed, en is de ontwikkeling ook positief geweest.

---

¹ De referentieregio bestaat uit het gemiddelde van de COROP-regio's Zuidwest-Friesland, Zuidoost-Friesland, de Achterhoek, Zeeuwsch-Vlaanderen en Midden-Limburg. Deze gebieden zijn gekozen aan de hand overeenkomsten met de

regiodeal regio op het gebied van: de bevolkingsomvang, het aantal banen in de industrie per inwoner, het gemiddelde gestandaardiseerde inkomen en de omgevingsadressendichtheid.

	Regio ZOD	Referentieregio	Nederland	Ontwikkeling t.o.v. vorig jaar	Ontwikkeling op brede welvaart	Meest recente peiljaar data
Subjectief welzijn						
Tevredenheid met het leven	85,0	84,2	83,4	Afgenomen	Negatief	2022
Tevredenheid met vrije tijd	78,6	76,5	74,3	Afgenomen	Negatief	2022
Materiële welvaart						
Mediaan besteedbaar inkomen	28508	29520	29800	Toegenomen	Positief	2021
Bruto binnenlands product	N.B.	34320	45600	N.B.	N.V.T.	2022
Gemiddelde schuld per huishouden	101563	100820	115900	Toegenomen	Negatief	2022
Mediaan vermogen van huishoudens	79568	119460	87300	Toegenomen	Positief	2021
Gezondheid						
Overgewicht	59,5	52,2	50,3	Toegenomen	Negatief	2022
Ervaren gezondheid	69,7	70,2	70	Afgenomen	Negatief	2022
Levensverwachting bevolking	81,0	N.B.	N.B.	N.B.	N.V.T.	2021
Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen	34,0	33,1	33	Afgenomen	Positief	2022
Arbeid						
Brutoarbeidsparticipatie	72,8	73	74,8	Toegenomen	Positief	2022
Nettoarbeidsparticipatie	70,5	70,6	72,2	Toegenomen	Positief	2022

Hoogopgeleide bevolking	19,1	25,4	N.B.	Toegenomen	Positief	2022
Werkloosheid	3,1	3,2	3,5	Afgenomen	Positief	2022
Vacaturegraad	N.B.	N.B.	48	N.B.	N.V.T.	2022
Arbeidsduur per week	N.B.	26,6	27,1	N.B.	N.V.T.	2022
Wonen						
Tevredenheid met woning	N.B.	89	85,6	N.B.	N.V.T.	2021
Tevredenheid met woonomgeving	N.B.	87,7	83,8	N.B.	N.V.T.	2021
Afstand tot basisschool	2,4	0,9	0,7	Gelijk	Neutraal	2021
Afstand tot café e.d.	2,3	1,8	1,4	Toegenomen	Negatief	2022
Afstand tot OV	0,5	0,5	0,4	Gelijk	Neutraal	2022
Afstand tot sportterrein	1,2	1	1	Toegenomen	Negatief	2017
Samenleving						
Contact met familie, vrienden of burens	72	71,2	71,6	Toegenomen	Positief	2022
Vertrouwen in anderen	67,2	64,3	66	Toegenomen	Positief	2022
Vertrouwen in instituties	57,2	57,7	61,3	Afgenomen	Negatief	2022
Vrijwilligerswerk	45,1	44,5	41,2	Toegenomen	Positief	2022
Sociale cohesie	N.B.	N.B.	6,4	N.B.	N.V.T.	2021
Veiligheid						

Vaak onveilig voelen in de buurt	N.B.	N.B.	2	N.B.	N.V.T.	2021
Aantal ondervonden delicten	N.B.	N.B.	33,3	N.B.	N.V.T.	2021
Geregistreerde misdrijven	36,5	N.B.	46	Toegenomen	Negatief	2022
Milieu						
Natuur- en bosgebieden	10,9	11	14,9	Gelijk	Neutraal	2017
Natuurgebied per inwoner	53,6	47,6	29	Afgenomen	Negatief	2017
Afstand tot openbaar groen	0,5	0,6	0,5	Afgenomen	Positief	2017
Bebouwd terrein	8,6	6,7	11	Toegenomen	Negatief	2017
Broeikasgasemissies per inwoner	8,6	24,4	N.B.	Toegenomen	Negatief	2021
Emissies van fijnstof naar lucht	277	380	500	Gelijk	Neutraal	2021
Fosfaatuitscheiding landbouw	N.B.	N.B.	82	N.B.	N.V.T.	2021
Groen-blauwe ruimte, exclusief reguliere landbouw	1040	2128	N.B.	Afgenomen	Negatief	2021
Kwaliteit van zwemwater binnenwateren	3,9	3,6	N.B.	Gelijk	Neutraal	2022
Kwaliteit van zwemwater kustwateren	3,9	3,6	N.B.	Gelijk	Neutraal	2022
Particuliere zonne-energie	1434	1358	950	Toegenomen	Positief	2022
Stikstofuitscheiding landbouw	N.B.	N.B.	226	N.B.	N.V.T.	2021

Programmaliijn 1: Leven Lang Ontwikkelen

De regio Zuid- en Oost-Drenthe heeft een kwetsbare leercultuur. Vanuit de programmalijn Leven Lang Ontwikkelen (LLO), poogt de Regio Deal om de leercultuur te verrijken. Dit moet gerealiseerd worden door onder andere het onderwijsaanbod beter af te stemmen op de vraag vanuit de (regionale) arbeidsmarkt: welke sectoren vragen om meer en/of andere arbeidskrachten en dus opleidingen? Ook wordt er gekeken naar de vorm van het onderwijs: hoe worden de opleidingen aangeboden en wat werkt goed voor de inwoners van de regio? Door op deze twee facetten van het onderwijs te focussen, is de verwachting dat er een betere leeromgeving wordt gecreëerd die bijdraagt aan het verbeteren van de kansengelijkheid en daarmee de algemene brede welvaart in de regio. Een leven lang ontwikkelen hangt nauw samen met de andere programmalijnen. Met een goed ingerichte leeromgeving wordt er namelijk ook bijgedragen aan het verbeteren van de gezondheid van mensen, het vinden van voldoende (zorg)personeel, het versterken van de economische structuur en de aantrekkelijkheid van de regio.

De programmalijn richt zich specifiek op de volgende hoofddoelen:

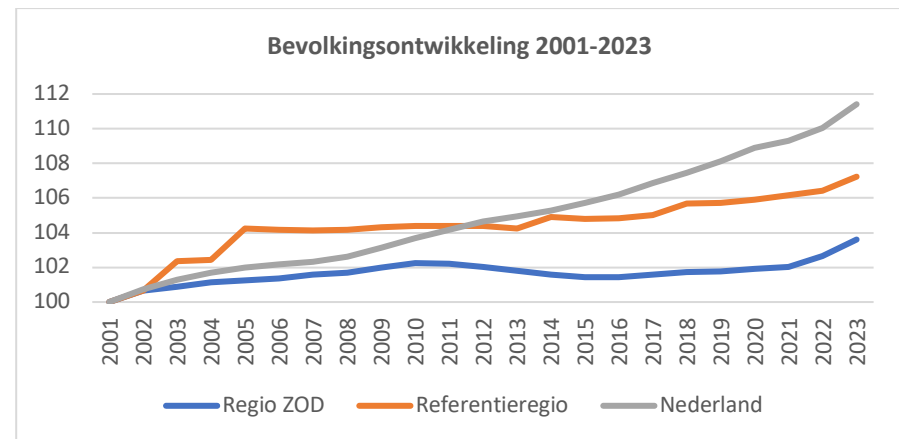
- Creëren rijke leeromgeving en leercultuur;
- Stimuleren van passend opleiden voor de regio;
- Innovatie van onderwijs gericht op transitie, talent en veerkracht. Jongeren & huidige arbeidsbevolking behouden voor onderwijs & arbeidsmarkt;
- Versterken en verbeteren van grensoverschrijdend onderwijs.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de historische ontwikkeling en huidige stand van de (beroeps)bevolking, de arbeidsmarkt en het onderwijs. De set

aan indicatoren dient als input voor de (beleids)interventies die vanuit de programmalijn LLO (of andere lijnen) kunnen worden genomen.

Bevolkingsontwikkeling

De regio Zuid- en Oost-Drenthe (ZOD) telt anno 2023 289.330 inwoners. De bevolking in de regio ZOD groeide sinds 2001 in bescheiden mate (+3,6%), tegenover 11,4% landelijk en 7,2% in de referentieregio. Tussen 2022 en 2023 groeide de regio met ongeveer 0,9% (2.600 inwoners), tegenover 0,8% in de referentieregio en 1,3% landelijk.

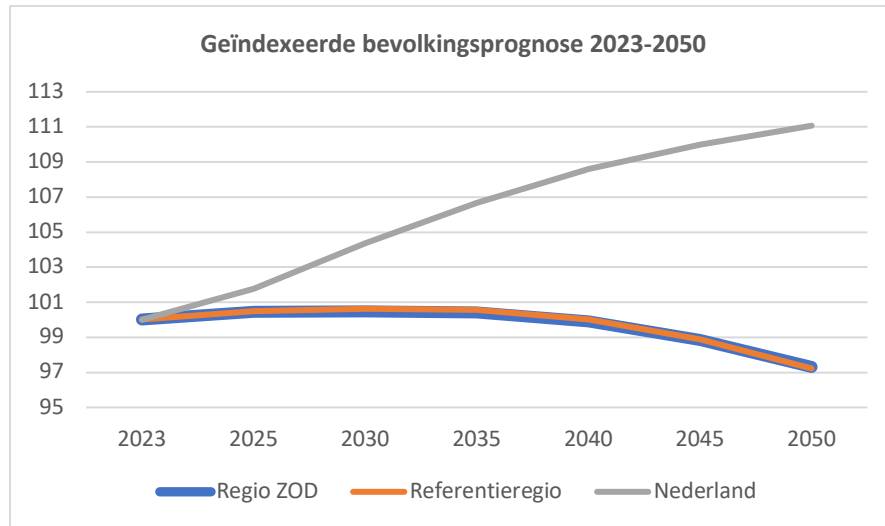

Bron: CBS

Bevolkingsprognoses

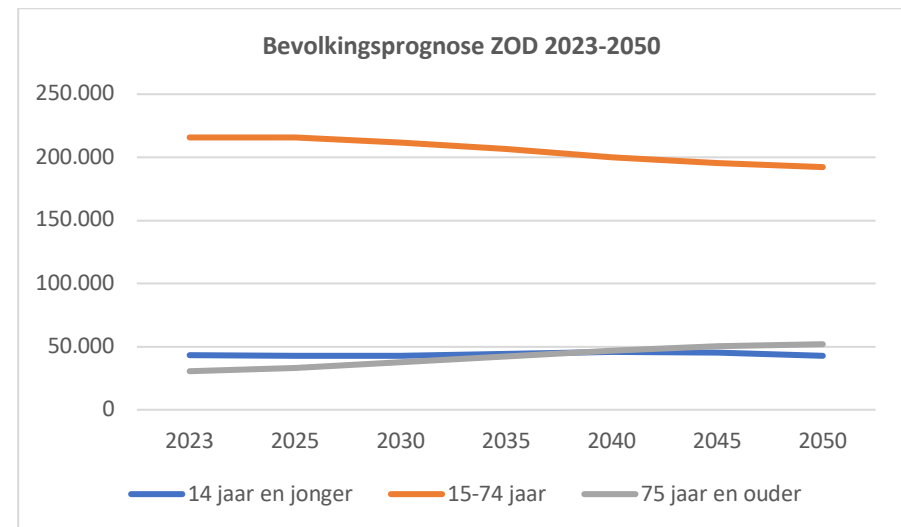
Vooralsnog wordt in de bevolkingsprognoses van de regio uitgegaan van een structurele afname op de langere termijn. Volgens de Primos-prognose neem de bevolking eerst nog lichtjes toe richting 2030 (0,5%), om vervolgens na 2030 geleidelijk af te nemen. In totaal zal de bevolking volgens deze ramingen afnemen met circa 2,7% in 2050 t.o.v. 2023. Ook voor de referentieregio geldt hetzelfde beeld. Landelijk blijft de bevolking,

als gevolg van hoofdzakelijk buitenlandse migratie, voorlopig doorgroeien, zij het dat het tempo wel verder afvlakt.

Bron: Primos

Het is vooral de categorie 15-75 jarigen die in de regio ZOD de komende jaren kleiner wordt. Deze leeftijdscategorie vormt de potentiële beroepsbevolking en de ontwikkeling van deze groep bepaalt de omvang van de arbeidsmarktvijsver waaruit gevist kan worden in belangrijke mate. In 2023 was deze groep 215.630 personen groot, in 2050 is het aantal personen teruggelopen tot 192.230, een afname van in totaal 23.400 personen. Dat betekent dat er straks aanzienlijk minder mensen zijn om werk te verzetten en om de verzorgingsstaat overeind te houden. Er wordt namelijk een flinke vergrijzing verwacht: de groep 75 jaar en ouder groeit naar verwachting met 21.420 inwoners (+70%). De groep 14 jaar en jonger blijft naar verwachting ongeveer gelijk.

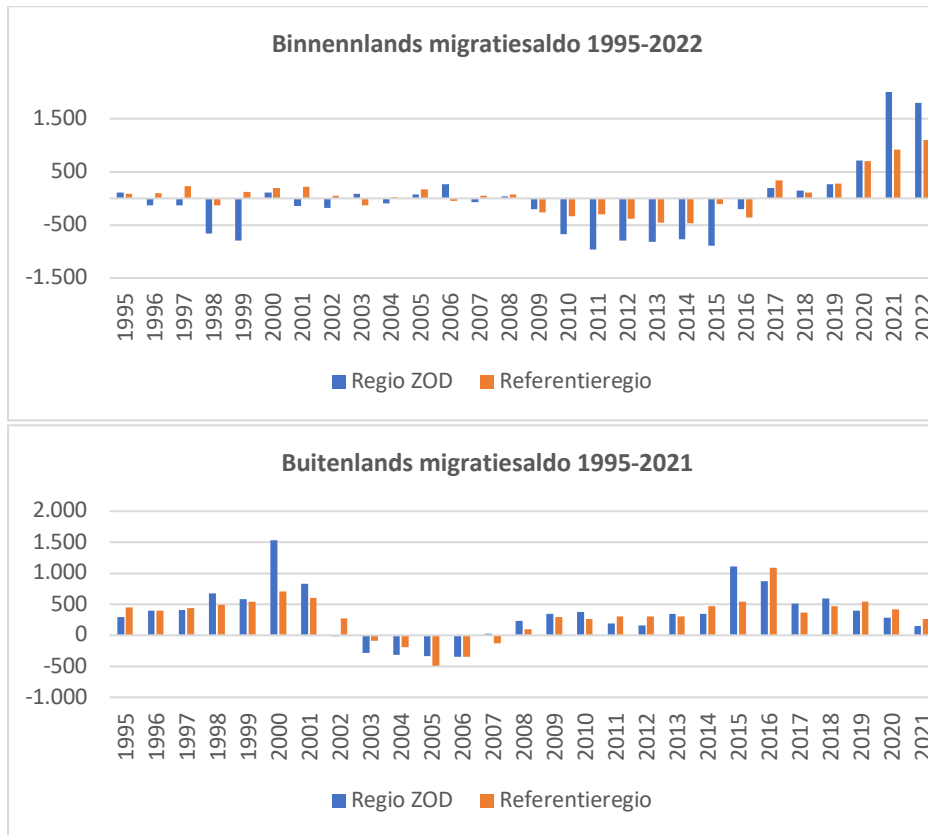

Bron: Primos

Migratie

De afgelopen twintig jaar heeft buitenlandse migratie overwegend een positief effect gehad op de bevolkingsontwikkeling van regio ZOD en de binnenlandse migratie een negatief effect. Buitenlandse migratie bestaat uit een mix van vluchtelingen, studenten en arbeidsmigranten. Het buitenlands migratiesaldo bedroeg over de gehele periode 1995-2021 +9.360. Het totale binnenlandse migratiesaldo daarentegen kwam in diezelfde periode echter uit op -1.390. Dit hangt mogelijk samen met de aantrekkelijkheid van de regio (programmalijs 4). In de afgelopen jaren was het binnenlandse migratiesaldo echter opmerkelijk positiever dan in de jaren daarvoor. De achterliggende cijfers laten zien dat sinds 2018 er elk jaar meer dan 1.000 inwoners vanuit Stadskanaal en Westerwolde (gemeenten met AZC's) verhuizen naar ZOD. Over de periode 2011-2022 was het binnenlands migratiesaldo zonder deze gemeenten mee te

rekenen -8.430. Maar ook zonder de vluchtelingen was het binnenlands migratiesaldo in 2021 en 2022 positief, respectievelijk +313 en +42. De migratiepatronen van de ZOD komen sterk overeen met die van de referentieregio.

Bron: CBS

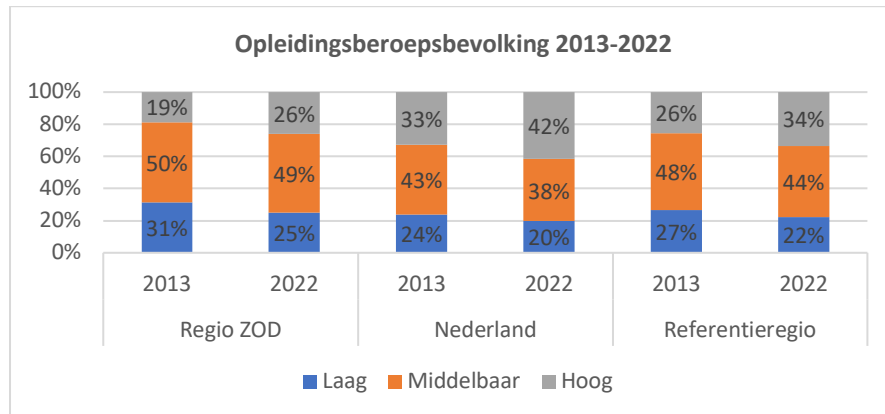
Omvang beroepsbevolking

De beroepsbevolking van de regio ZOD was in 2023 155.000 personen groot. De regio telt meer mensen die willen en kunnen werken dan werkgelegenheid, er is derhalve sprake van een negatieve arbeidsmarktbalans. In de afgelopen tien jaar heeft de beroepsbevolking een lichte groei doorgemaakt, namelijk met in totaal 3% t.o.v. 2013. In Nederland groeide de beroepsbevolking in dezelfde periode harder met 10% en in de referentieregio ongeveer gelijk met ook 3%. De groei in de regio is vooral het gevolg van een sterke toename van de arbeidsparticipatie de laatste jaren. Landelijk betreft het een combinatie van een groei van de potentiële beroepsbevolking en een toenemende participatiegraad. Het verschil in ontwikkeling tussen Nederland en de regio ZOD betekent enerzijds dat er landelijk meer arbeidsmarkttruuimte was voor werkgelegenheids- en economische groei, aan de andere kant waren er ook meer arbeidsplaatsen nodig om deze mensen van werk te voorzien. De noodzaak om qua werkgelegenheid te groeien is in de regio ZOD minder groot dan landelijk. In de komende jaren wordt, zo zagen we hiervoor, de potentiële beroepsbevolking in omvang kleiner. Vertaald naar de beroepsbevolking gaat het om een afname van ruim 16.000 mensen in 2050 waarover de regio dus niet langer kan beschikken.

Opleidingsniveau beroepsbevolking

Hoewel het vooral van belang is dat de beroepsbevolking passend geschoold is, vraagt de economie ook in toenemende mate meer hoog opgeleiden. Voor werk dat verdwijnt was vaak een lagere opleiding voldoende dan voor het werk dat ervoor terugkomt. Dat betekent dat de beroepsbevolking moet 'opscholen' om ook op de langere termijn aan te blijven sluiten op de vraag. Bovendien correleert het opleidingsniveau ook met bijvoorbeeld het inkomens- en het gezondheidsniveau. Het is dus in vele opzichten wenselijk dat het opleidingsniveau van de beroepsbevolking

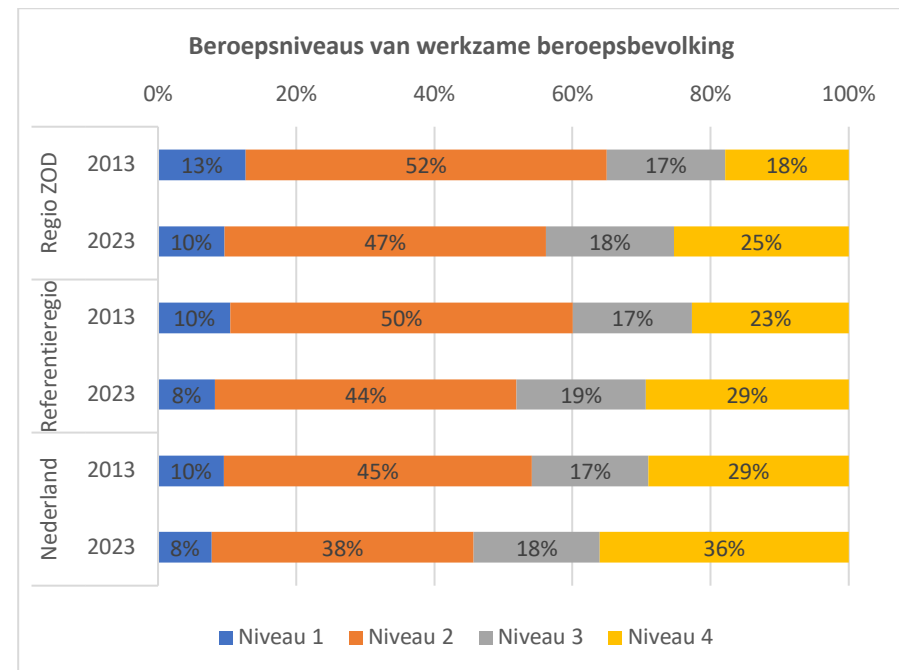
stijgt. En dat gebeurt ook, zowel in de regio ZOD als landelijk. Het tempo waarin het opleidingsniveau van de beroepsbevolking in de regio toeneemt ligt echter wel beduidend lager en dat geldt ook voor het niveau als geheel. In negen jaar tijd is het aandeel hoog opgeleiden met 7% toegenomen, landelijk bedroeg de groeivoet in dezelfde periode 9% en in de referentieregio 8%. Het aandeel lager opgeleiden ligt in de regio ZOD nog steeds hoger en neemt minder snel in omvang af. Landelijk wordt het reservoir hoog opgeleiden snel groter, te meer omdat ook de beroepsbevolking als geheel harder groeit. In de regio ZOD is vooral de groep middelbaar geschoolden sterk vertegenwoordigd. Ook deze groep is in de economie van de toekomst hard nodig, maar daarvoor geldt wel een grote om-, op- en bijscholingsopgave omdat veel werk verandert en de beroepsopgeleiden in deze grote veranderingen mee moeten (LLO). Een oververtegenwoordiging van lager en middelbaar opgeleiden betekent dat het belangrijk is om voldoende werk in de regio zelf te hebben, de actieradius van deze groepen is overwegend kleiner.

Bron: CBS

Beroepsniveaus

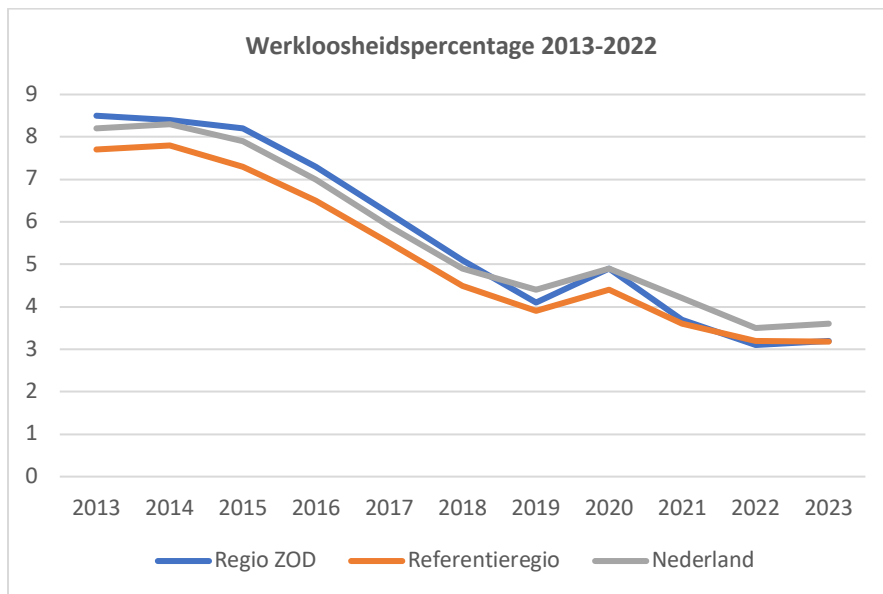
Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking in de regio is ook weerspiegeld in de beroepsniveaus van de werkzame beroepsbevolking. In vergelijking met de referentieregio en Nederland kent de regio ZOD naar verhouding meer personen met een beroep in beroepsniveaus 1 en 2, en minder met een beroep in beroepsniveau 4. Het aantal mensen dat complex werk doet stijgt in de regio ZOD, maar ligt nog steeds aanzienlijk lager dan landelijk. Daarentegen is vakmanschap ook belangrijk voor een functionerende economie en vakmanschap wordt in toenemende mate een regionale asset.

Bron: CBS

Werkloosheid

De krimpende beroepsbevolking zou beter opgevangen kunnen worden bij een ruime arbeidsmarkt. Maar de arbeidsmarkt is momenteel krappere dan ooit. Dat blijkt onder meer uit de lage werkloosheid. In 2023 lag de werkloosheid in de regio ZOD iets hoger dan in 2022, maar historisch gezien laag op 3,2%. Dit is gelijk aan de werkloosheid in de referentieregio (3,2%) en lager dan Nederland (3,6%). Het werkloosheidspercentage van de regio ZOD schommelt al jaren rond het landelijke gemiddelde en bevindt zich er sinds 2021 ongeveer een half procentpunt onder.

Bron: CBS

Arbeidsmarktspanning

De arbeidsmarktregio's Drenthe en Regio Zwolle vormen samen de hoofdmoot van de regionale arbeidsmarkt waar de regio ZOD onderdeel van uitmaakt. Het UWV heeft voor de arbeidsmarktregio's voor diverse beroepsklassen de krapte op de arbeidsmarkt bepaald aan de hand van de openstaande vacatures, afgezet tegen de kortdurende WW. De tabel geeft de spanning weer in het derde kwartaal van 2023. De spanning op de arbeidsmarkt is in korte tijd snel opgelopen. Vanaf 2021 zien we een (veel) krappere arbeidsmarkt dan in de 5 jaar ervoor. De spanning in Drenthe werd voor 2021 maximaal als gemiddeld getypeerd. Sinds 2021 is dit opgelopen naar krap. De arbeidsmarkt in regio Zwolle was altijd al krappere dan die in Drenthe, maar ook hier kwam de spanning niet boven krap uit voor 2021. Vanaf 2021 wordt de spanning getypeerd als zeer krap voor regio Zwolle. Zowel in Drenthe als regio Zwolle nam de spanning in 2023 wel een klein beetje af ten opzichte van 2022. De verschillen van regio tot regio en van beroepsgroep tot beroepsgroep zijn groot tussen de twee arbeidsmarktregio's van de regio ZOD. De spanning in de arbeidsmarktregio Drenthe is voor alle beroepsklassen lager dan in de Regio Zwolle. In beide regio's krijgen inmiddels alle beroepsklassen de kwalificatie krap tot zeer krap. In de regio Drenthe is de arbeidsmarkt over de volle breedte iets minder gespannen. De ICT beroepen zijn momenteel het meest lastig in te vullen, gevolgd door de dienstverlenende beroepen en de technische beroepen (met een groot verschil tussen de Regio Zwolle en Drenthe).

Beroepsklasse	Drenthe		Regio Zwolle	
	Typering	Spanning	Typering	Spanning
Agrarische beroepen	Krap	3,56	Zeër krap	5,42
Bedrijfseconomische en administratieve beroepen	Krap	2,80	Zeër krap	5

Commerciële beroepen	Krap	3,66	Zeer krap	5,93
Creatieve en taalkundige beroepen	Krap	2,14	Krap	2,51
Dienstverlenende beroepen	Zeer krap	6,21	Zeer krap	9,08
ICT beroepen	Zeer krap	8,58	Zeer krap	9,12
Managers	Krap	3,46	Zeer krap	4,14
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische beroepen	Krap	2	Zeer krap	7,19
Pedagogische beroepen	Krap	1,62	Krap	2,92
Technische beroepen	Krap	2,68	Zeer krap	8,25
Transport en logistiek beroepen	Zeer krap	4,16	Zeer krap	5,92
Zorg en welzijn beroepen	Zeer krap	4,56	Zeer krap	4,71

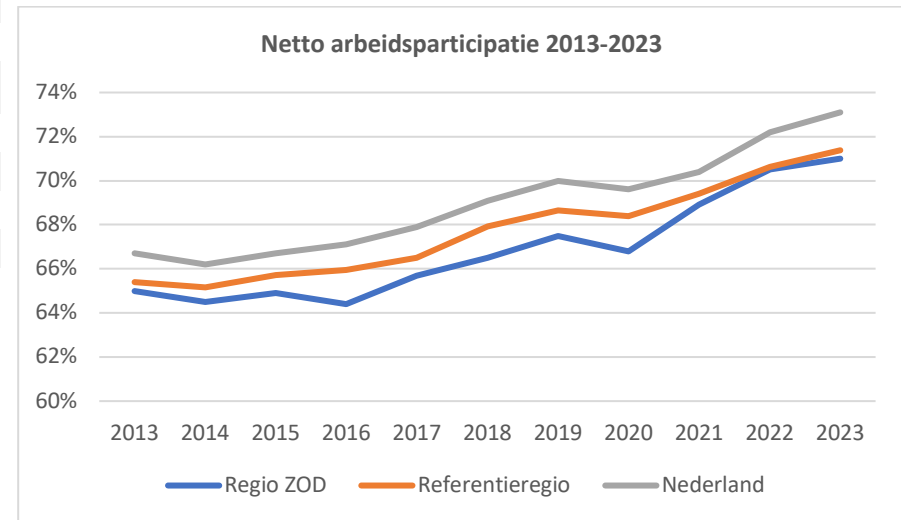
Bron: UWV

De arbeidsparticipatie

Zorgelijker is de regionale arbeidsparticipatiegraad. In de regio ZOD doen relatief weinig mensen mee aan het arbeidsproces. De netto arbeidsparticipatie ligt structureel onder dat van Nederland en de referentieregio. In economisch goede tijden kruipt het regionale cijfer wat meer naar het landelijke gemiddelde, maar bij economische tegenwind daalt de arbeidsparticipatie in de regio harder. Een groot aantal inactieven is niet wenselijk vanuit een maatschappelijk oogpunt. En de economie zit te springen om mensen. Wanneer de regio ZOD haar arbeidsparticipatie op het landelijke niveau zou weten te brengen, dan betekent dat dat er meer dan 3.250 extra mensen beschikbaar komen voor het arbeidsproces. De netto arbeidsparticipatie is in de regio ZOD tussen 2022 en 2023, minder hard gegroeid dan in de referentieregio en Nederland. Het verschil met Nederland is dus toegenomen ondanks een stijging van arbeidsparticipatie.

Hoewel de participatie in de regio de laatste jaren toeneemt, zijn de gevolgen van conjuncturele veranderingen voor de participatiegraad groot en is het de vraag of deze opwaartse beweging in de regio zich doorzet.

Vanaf 2021 is de arbeidsparticipatie in ieder geval sterk gestegen. Dit kan het gevolg zijn van het krachtige herstel van de economie na de pandemie, de grote krapte op de arbeidsmarkt en de gestegen inflatie.

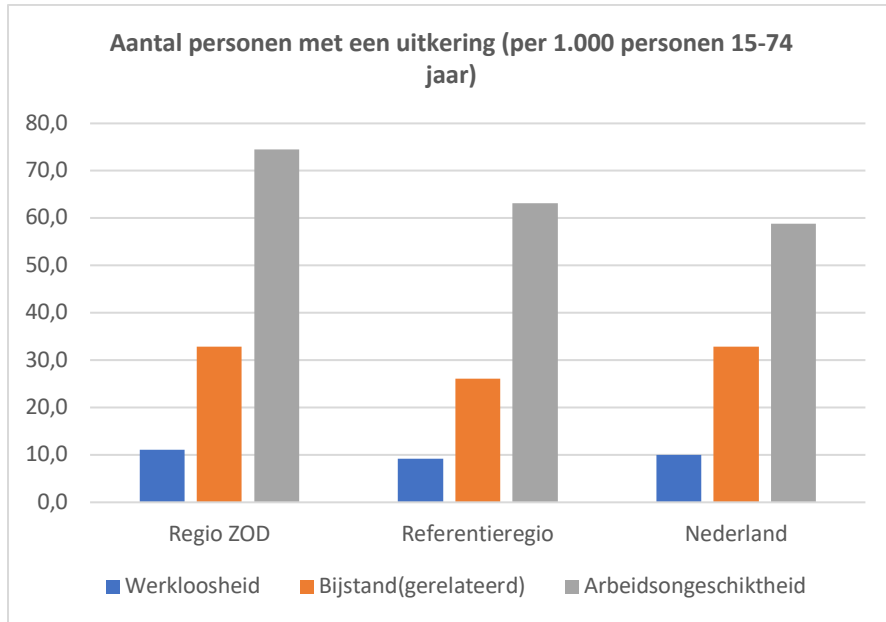

Bron: CBS

Uitkeringen

De lagere arbeidsparticipatie in de regio ten opzichte van het landelijke gemiddelde is ook terug te zien in het aantal personen dat een uitkering krijgt. Met name het aantal personen dat een uitkering ontvangt in verband met arbeidsongeschiktheid is relatief hoog. Het aantal uitkeringen gerelateerd aan de bijstand en werkloosheid in de regio ZOD is in 2022 in

relatieve zin vergelijkbaar met het landelijke beeld maar hoger dan de referentieregio.

Bron: CBS

Arbeidsmarktpendel

De regio ZOD heeft per saldo een uitgaande pendel van circa 13.800 personen in december 2021. In totaal werken 88.000 inwoners van de regio ZOD in hun eigen regio, 44.700 inwoners pendelen voor hun werk de regiogrens over naar elders. Daarnaast is er een groep van 30.900 personen die buiten de regio woont, maar binnen de regio werkt (de inkomende pendel).

De uitgaande pendel gaat vooral richting overig Overijssel (15.500 personen), voor het merendeel vanuit Hardenberg richting onder meer

Bron: CBS

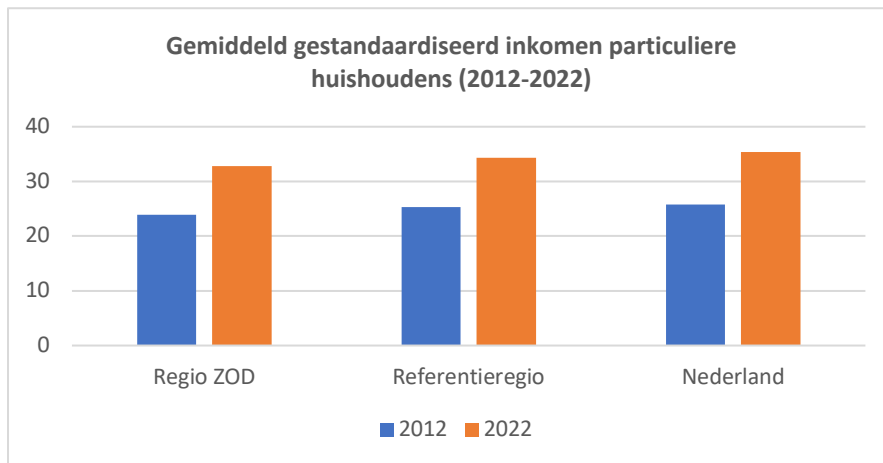
Zwolle, de Vechtdalgemeenten (Dalfsen en Ommen) en Twente. Naar het overige deel van Drenthe bedraagt de uitgaande pendel 11.300 personen, gevolgd door Groningen (7.400), Gelderland (2.500) en Noord-Holland (1.800).

De inkomende pendel is afkomstig uit het overige deel van Drenthe (23.600), Overijssel (7.300), Groningen (6.400), Gelderland (1.600) en Fryslân (1.500)

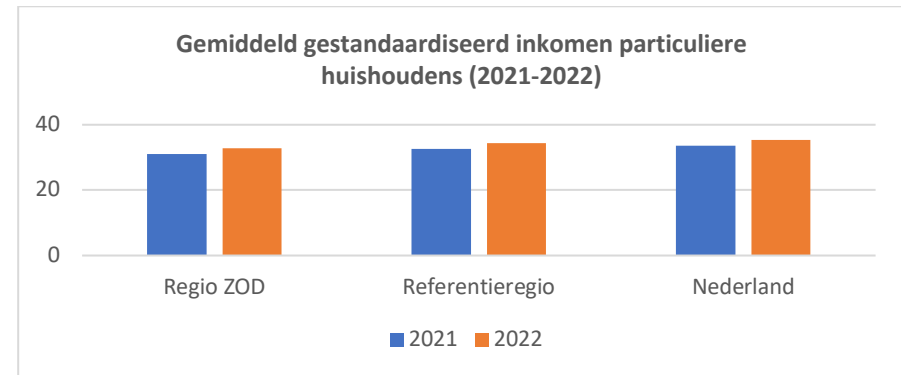
De regio ZOD kent alleen een positief saldo met de overige provincie Drenthe. Met de overige provincies is de pendel uitgaand of in evenwicht. Ten opzichte van een jaar eerder (2020) weet de regio ZOD echter beter de mensen uit de eigen regio te binden. Het aantal inwoners van de regio ZOD dat in de regio ZOD werkt nam toe met 8.500. Tegelijkertijd nam zowel de uitgaande als inkomende pendel af met 4.300 inwoners.

Inkomen

Het gemiddelde inkomen van particuliere huishoudens in de regio ZOD bedroeg in 2022 ongeveer 32.800 euro per huishouden. Landelijk ligt dit gemiddelde inkomen 8% hoger en in de referentieregio 5%, oftewel 35.400 euro en 34.300, respectievelijk. Verderop blijkt dat ook de toegevoegde waarde per arbeidsjaar lager ligt, hetgeen iets zegt over het regionale verdienvermogen. De afgelopen jaren is het inkomen zowel landelijk als in de regio ZOD gestegen. In 2012 lag het inkomen in de regio ZOD op gemiddeld 24.000 euro. Tussen 2012 en 2022 nam het inkomen in de regio, net als landelijk, toe met 37%. Dit is meer dan in de referentieregio (35%). Tussen 2021 en 2022 groeide het inkomen binnen de regio ZOD iets sterker dan landelijk en in de referentieregio (5,5% t.o.v. 5,4% en 5,3% respectievelijk).

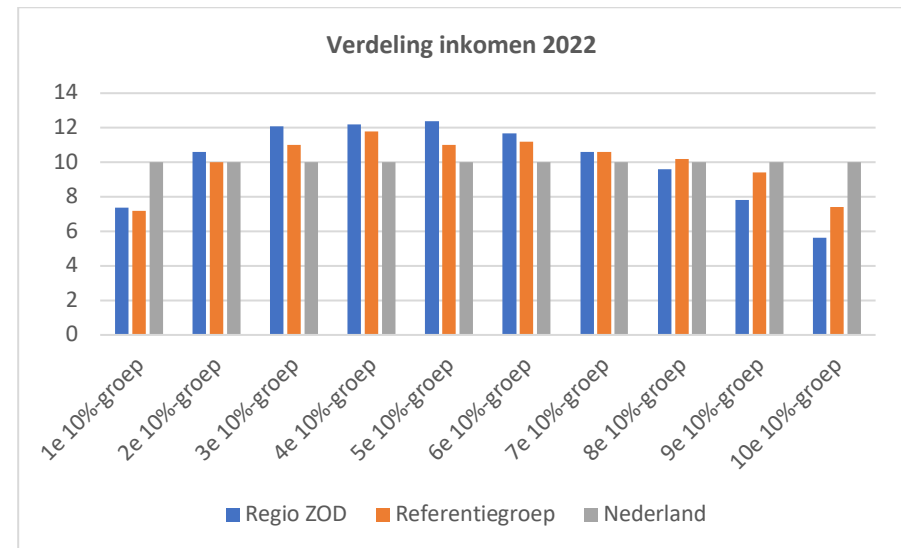

Bron: CBS

Bron: CBS

In vergelijking met Nederland en de referentieregio kent de regio een oververtegenwoordiging van de lagere 10%-groepen van inkomens.

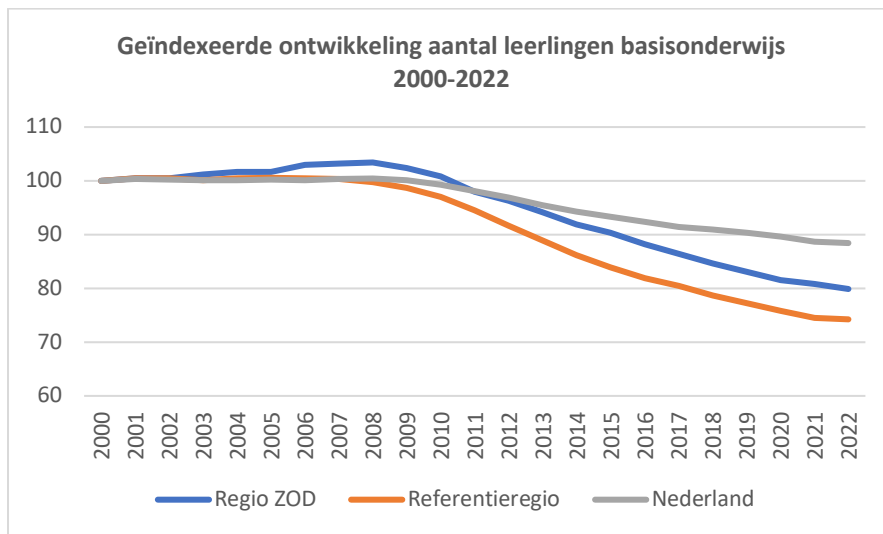

Bron: CBS

Basisonderwijs

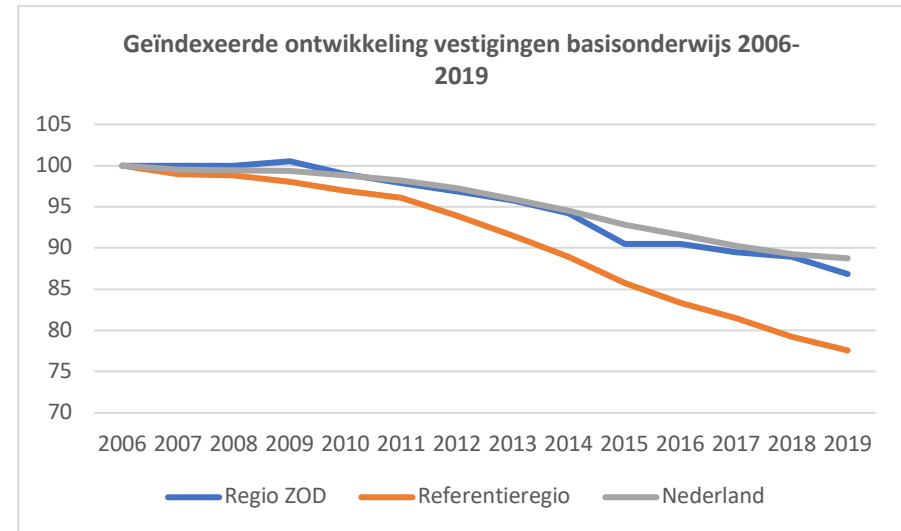
In 2022 telde het basisonderwijs in de regio ZOD ongeveer 22.000 leerlingen. Dit is 1% minder dan in 2021. In onderstaande figuur is te zien dat de afname van het aantal leerlingen al een langere tijd aan de gang is. Ten opzichte van 2000 heeft de regio ZOD in 2022 20% minder leerlingen. Het afnemen van de leerlingaantallen zien we ook terug in Nederland en de referentieregio. In Nederland nemen de aantallen minder hard af, maar in vergelijking met meer landelijk gebied (de referentieregio) is de afname in de regio ZOD naar verhouding minder groot.

Bron: DUO

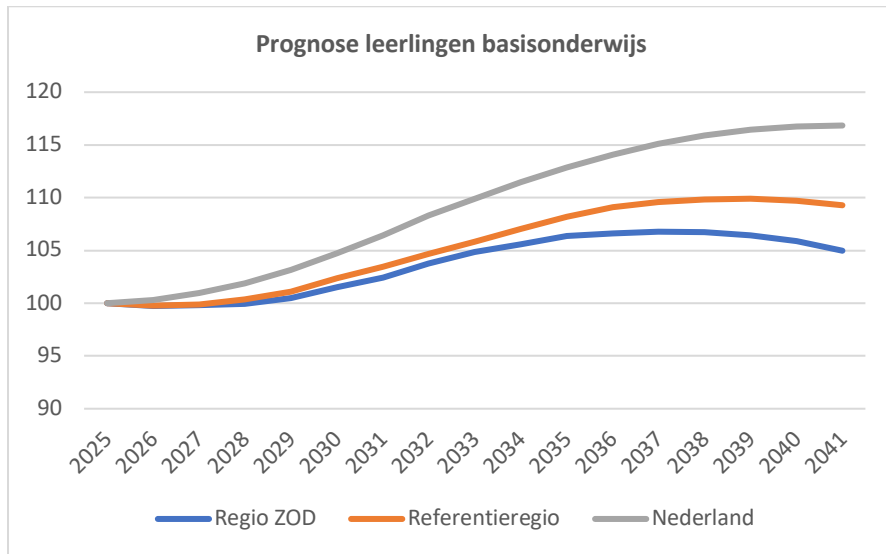
Met het aantal leerlingen is ook het aantal basisscholen in de regio ZOD afgenomen. Deze afname is vergelijkbaar met Nederland en minder groot dan in de referentieregio. In de regio ZOD blijven de vestigingen relatief goed overeind staand. Dit draagt bij aan het bereikbaar blijven van

voorzieningen voor inwoners van de regio ZOD wat bijdraagt aan de aantrekkelijkheid.

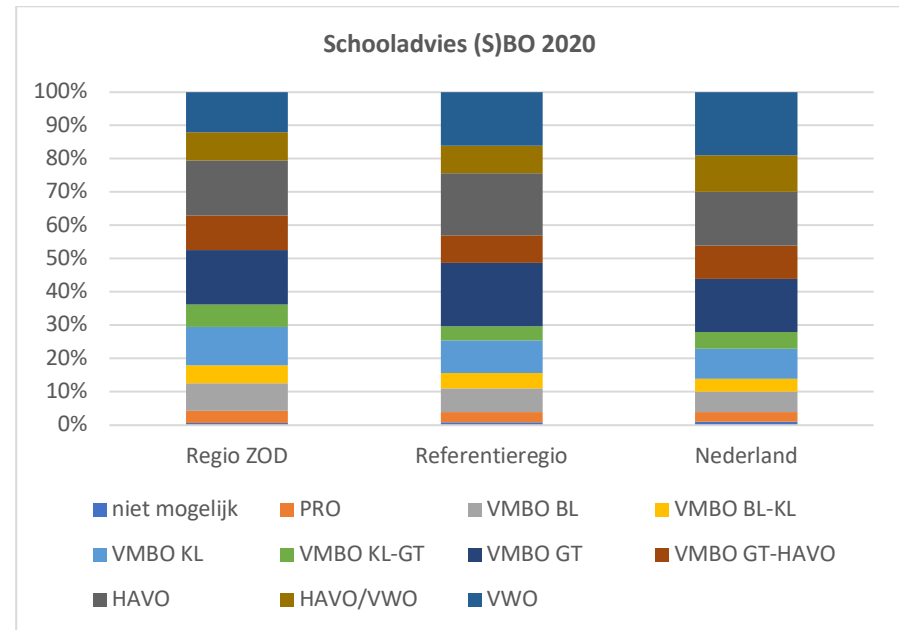
Bron: DUO

De leerlingenaantallen gaan naar verwachting tot en met 2025 nog met 1.000 afnemen in de regio ZOD waarna de afname stabiliseert en de aantallen weer zullen toenemen tot ongeveer +1.000 in 2041. Voor de regio ZOD wordt relatief een minder grote toename verwacht dan in Nederland en de referentieregio.

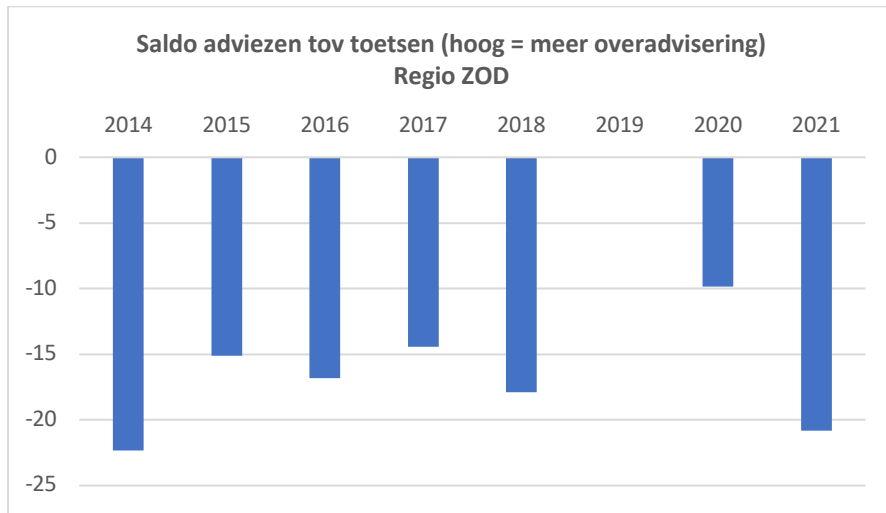
Bron: DUO/abf-research

Als we kijken naar het schooladvies van groep 8-leerlingen in 2020, valt op dat het aandeel leerlingen met HAVO en/of VWO-advies minder voorkomen in de regio ZOD dan in Nederland en de referentieregio. VMBO-adviezen komen naar verhouding juist vaker voor. Ditzelfde beeld zien we ook voor andere jaren. Zoals we zagen in het onderdeel over opleidingsniveau van de beroepsbevolking, is het opleidingsniveau in de regio ZOD relatief laag en groeit het aandeel met een hoog opleidingsniveau minder snel. Een deel van de verklaring hiervoor lijkt dus in het basisonderwijs te liggen.

Bron: DUO

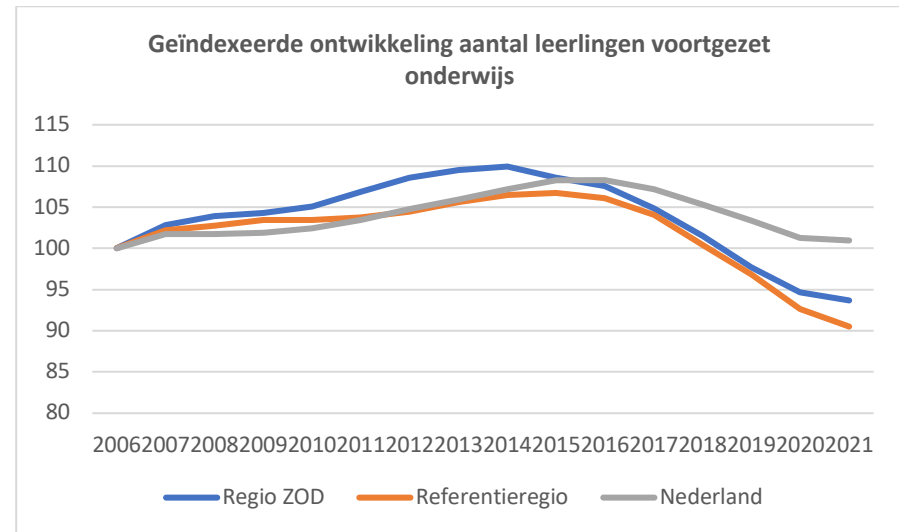
Dat een groter aandeel groep 8-leerlingen VMBO GT of lager krijgt geadviseerd lijkt niet (alleen) aan de prestaties van leerlingen liggen. In onderstaande grafiek is het saldo van de hogere schooladviezen t.o.v. de toets adviezen en lagere schooladviezen t.o.v. toets adviezen gepresenteerd, hierbij valt op dat er standaard in de regio ZOD eerder een te laag schooladvies wordt gegeven dan een te hoog schooladvies.

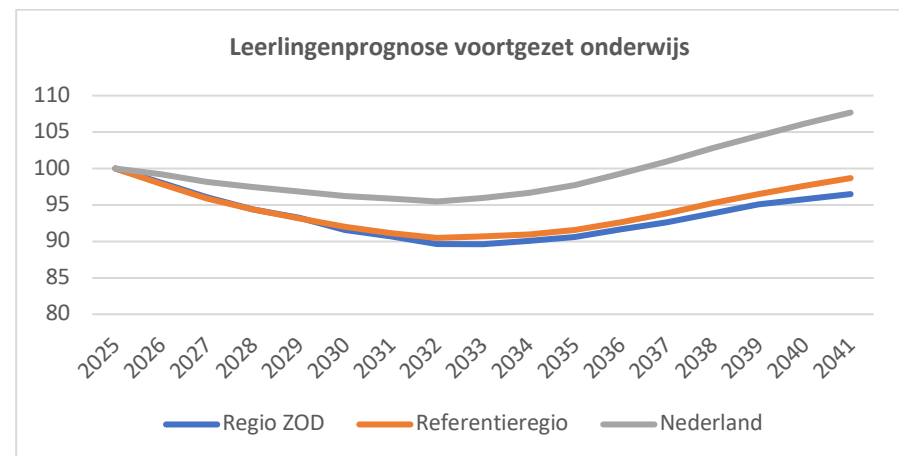
Bron: DUO

Voortgezet onderwijs

Het voortgezet onderwijs telde in 2021 ongeveer 15.600 leerlingen. Dat zijn er 165 minder dan in 2020 (-1%). Sinds 2015 neemt het aantal leerlingen op het voortgezet onderwijs ieder jaar af. Dit is een logisch gevolg van het aantal afgenomen basisschoolleerlingen. We zien hier dan ook dezelfde trends als binnen het basisonderwijs alleen starten ze rond de acht jaar later. Ditzelfde geldt voor de prognose van de leerlingen op het voortgezet onderwijs. Met de verwachte toename in het aantal basisschoolleerlingen, neemt op termijn ook het aantal voortgezet onderwijsleerlingen weer toe.

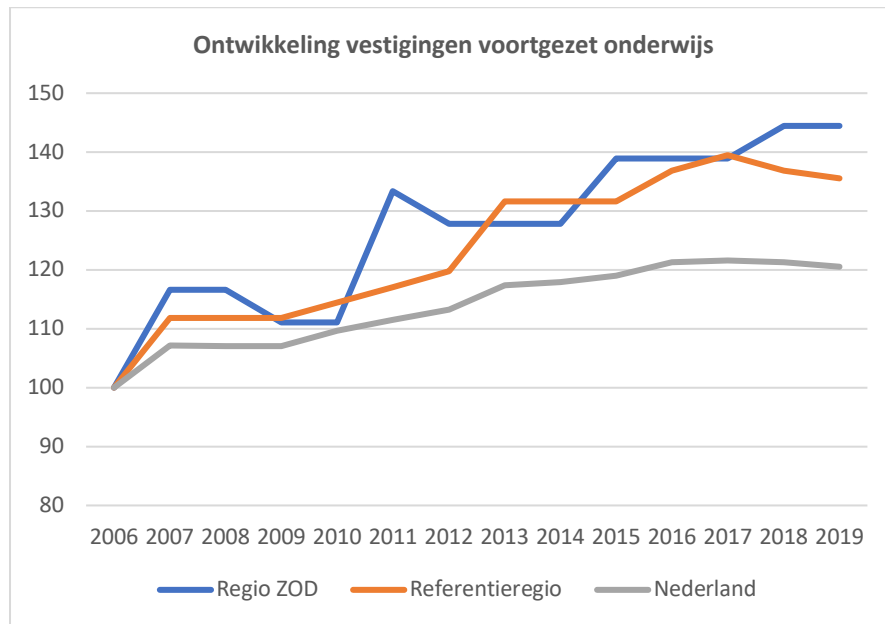

Bron: DUO

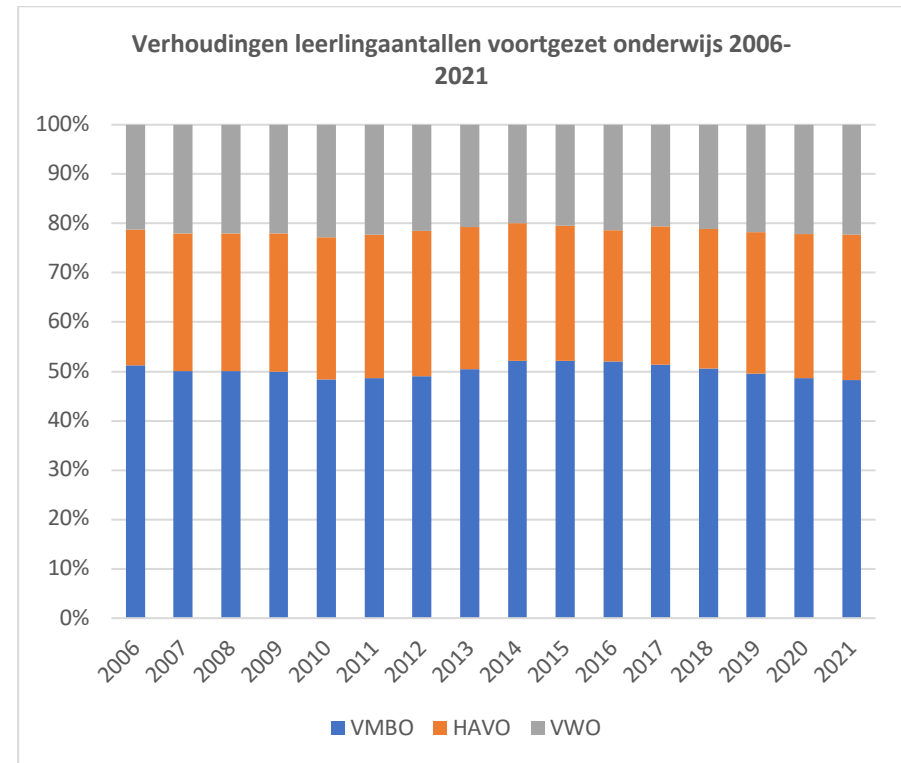
Bron: DUO/abf-research

In tegenstelling tot het aantal basisscholen is het aantal instellingen in het voortgezet onderwijs, ondanks de afname in leerlingen, juist toegenomen. Zelfs relatief meer dan in Nederland. In 2019 telde de regio ZOD 26 vestigingen in het voortgezet onderwijs.

Bron: DUO

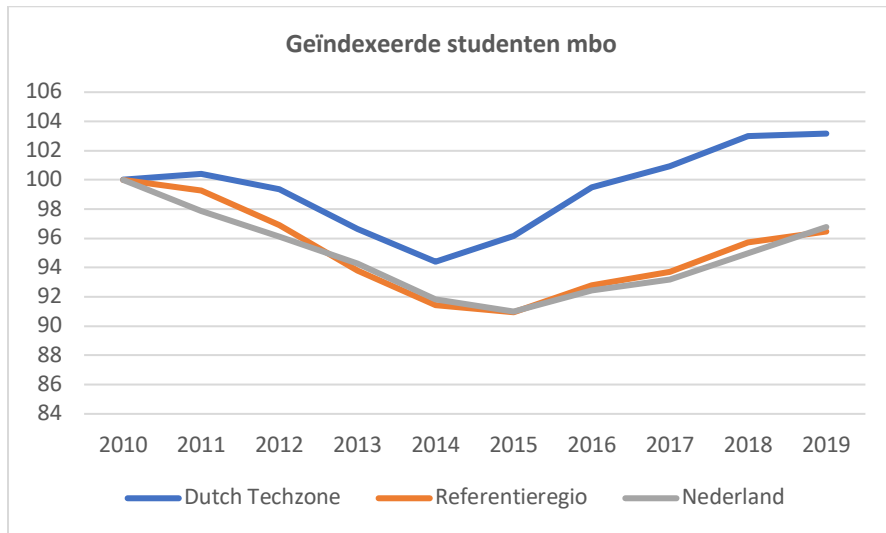
Wanneer we kijken naar de ontwikkelingen van de verhoudingen van leerlingaantallen van de afzonderlijke leerrichtingen binnen de regio ZOD, valt op dat het aandeel HAVO- en VWO-leerlingen sinds 2016 elk jaar toeneemt.

Bron: DUO

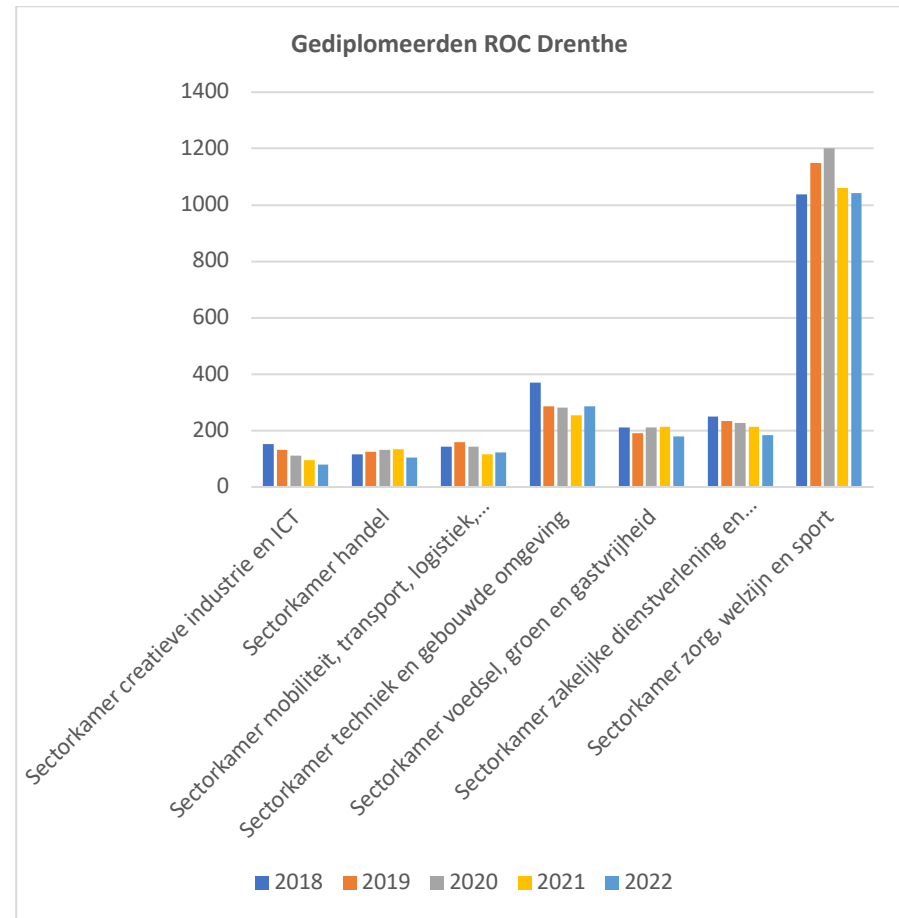
Beroepsonderwijs

In 2019 telde de regio ZOD ongeveer 11.200 MBO-studenten. Het aantal MBO-studenten is na een daling tussen 2010 en 2014 elk jaar gestegen tot en met 2019 (meest recente data). Gezien de getoonde leerlingaantallen van het voortgezet onderwijs, zal deze toename snel stoppen en overgaan op een daling, tenzij dit gecompenseerd kan worden door studenten van buiten de regio.

Bron: DUO

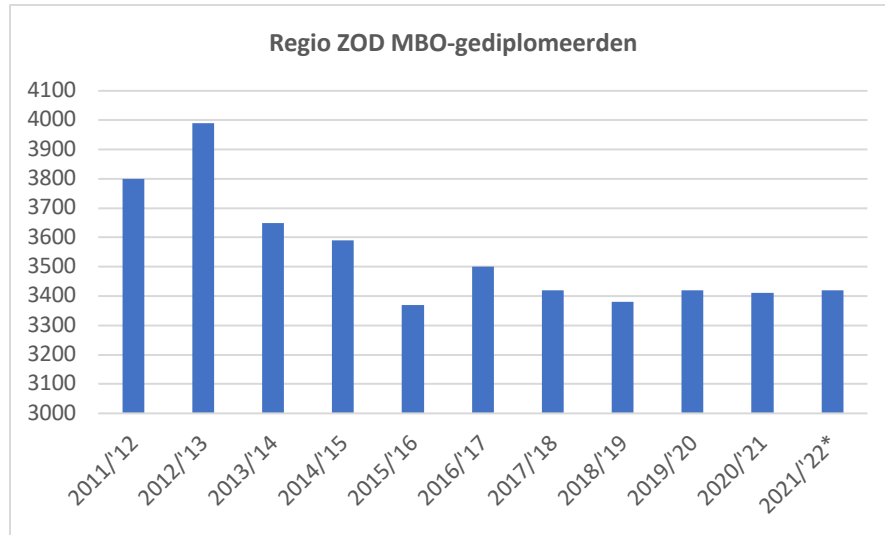
Dit is bijvoorbeeld al te zien in de data van het ROC Drenthe in Emmen. Hier is een groei te zien tot en met 2020, waarna het aantal gediplomeerden met meer dan 10% afnam richting 2022. Deze afname zien we terug binnen bijna alle sectorkamers. Tussen 2021 en 2022 is alleen het aantal leerlingen gegroeid bij de sectorkamers ‘mobiliteit, transport, logistiek, maritiem’ en ‘techniek en gebouwde omgeving’. Alle andere sectorkamers zagen een daling. Veruit het grootste aandeel mbo-gediplomeerden van de ROC Drenthe in Drenthe krijgt/heeft een diploma uit de sectorkamer ‘zorg, welzijn en sport’.

Bron: DUO

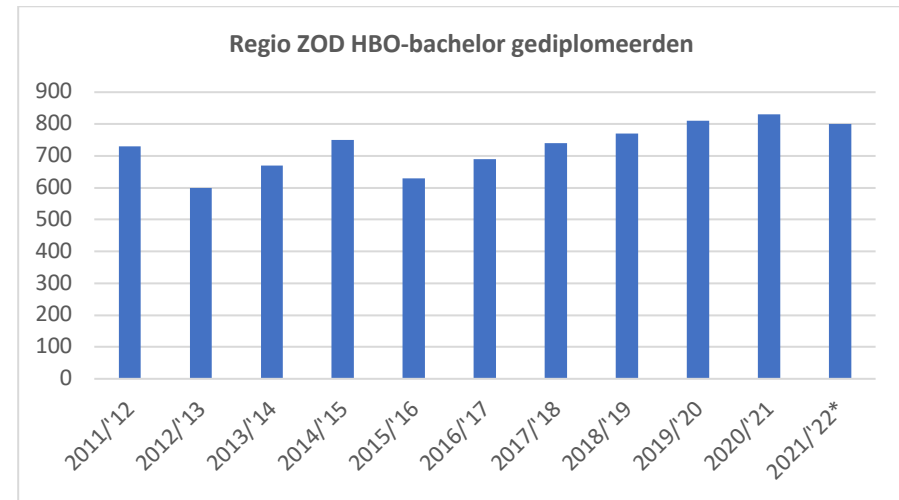
Het aantal mbo-studenten woonachtig in de regio ZOD die afstuderen zit de laatste jaren vrij constant rond de 3.400. Het verschil tussen toenemende/afnemende studentenaantallen op de mbo-instellingen maar een constante stroom aan gediplomeerden woonachtig in de regio, kan

erop wijzen dat de afname/toename in studenten vooral van buiten de regio komt.

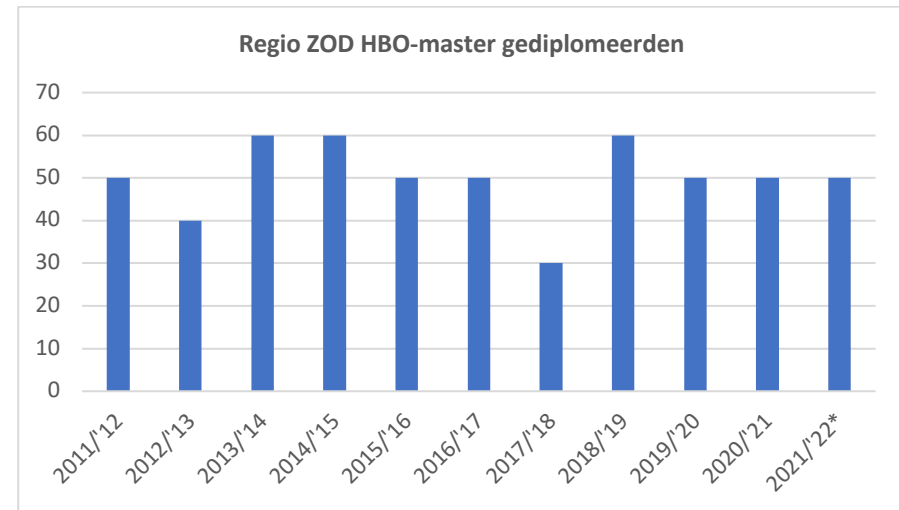

Bron: CBS

Wanneer we kijken naar het aantal HBO-bachelor gediplomeerden woonachtig in de regio ZOD, dan valt op dat in het studiejaar 21/22 voor het eerst weer een daling te zien was sinds het studiejaar 15/16. In studiejaar 21/22 kregen 800 personen uit de regio ZOD een HBO-bachelor diploma, 30 minder dan het jaar ervoor. Het aantal HBO-master gediplomeerden is de laatste jaren constant met 50 personen.

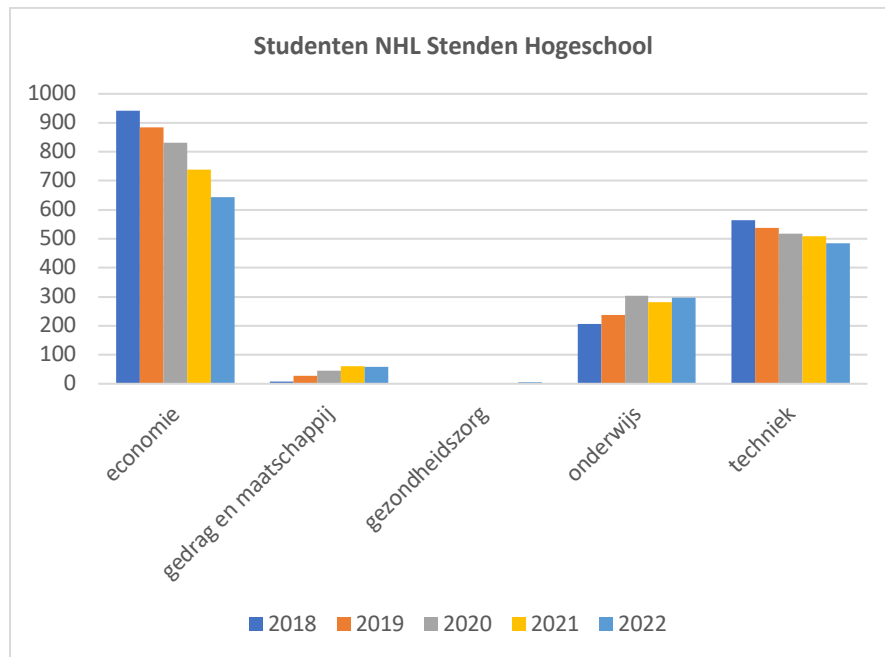

Bron: CBS

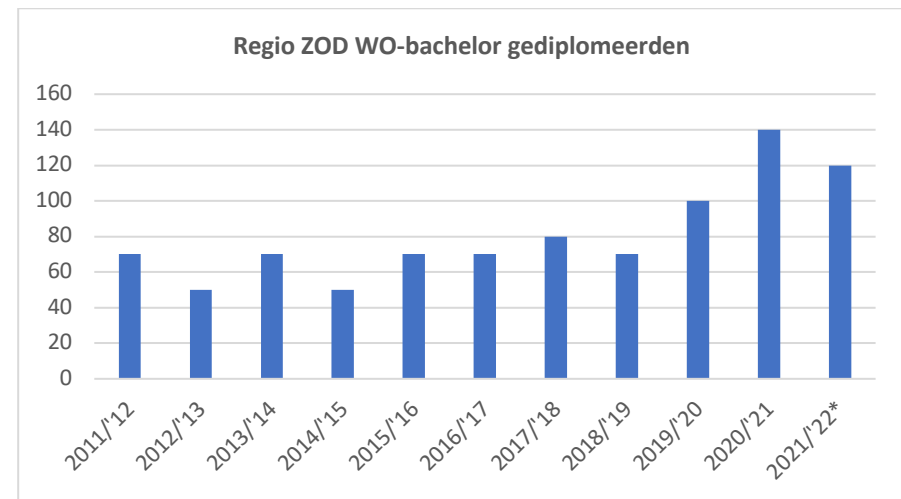
Bron: CBS

Wanneer we kijken naar het aantal studenten per richting bij de NHL Stenden Hogeschool in Emmen, valt op dat de richtingen economie en techniek, hoewel nog altijd de grootste richtingen, krimpen. De overige richtingen (onderwijs, gedrag en maatschappij en gezondheidszorg) zagen daarentegen een stijging.

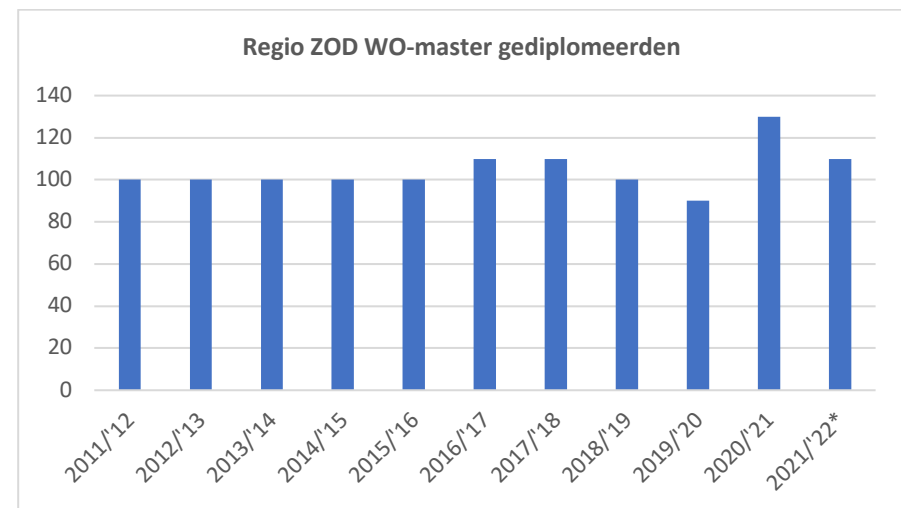

Bron: DUO

Het aantal WO-bachelor en WO-master gediplomeerden telde in het studiejaar 21/22 respectievelijk 120 en 110 personen. Dit is voor beide categorieën 20 personen minder dan in het studiejaar ervoor, maar geldt over de hele tijdsreeks gezien alsnog als een relatief hoog aantal.

Bron: CBS

Bron: CBS

Programmaliijn 2: Zorg en Welzijn

De Regio Deal Zuid- en Oost-Drenthe investeert in het positief opgroeien van de huidige en toekomstige generaties en talentontwikkeling. Hiervoor wordt zowel ingezet op het versterken van de weerbaarheid van inwoners als het versterken van de omgeving en het pedagogische klimaat.

Specifiek richt deze programmalijn zich op de volgende hoofddoelen:

- Meer kansgelijkheid voor kinderen in Zuid- en Oost-Drenthe;
- Minder (intergenerationele) armoede
- Meer balans tussen vraag en aanbod van zorg en het opvangen van de zorgbehoefte, door insteek op preventieve gezondheid.

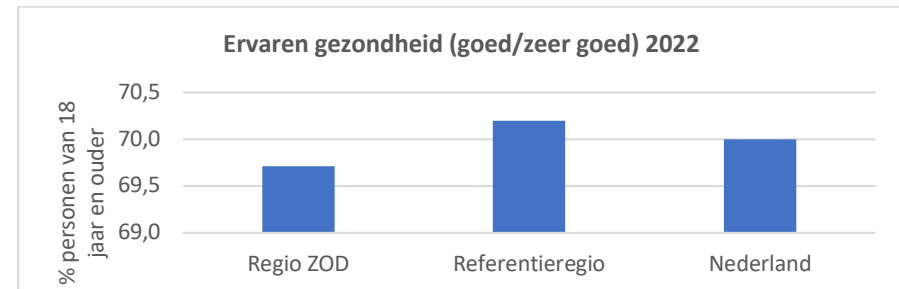
Om de doelen te halen wordt de focus verlegd van zorg naar positieve gezondheid en investeren partijen in brede preventie. Een gezonde bevolking staat immers aan de basis van brede welvaart en draagt daarmee ook bij aan de realisatie van de doelen uit de andere programmalijnen.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de huidige staat van de gezondheid van bewoners en verschillende facetten van de zorg. De set aan indicatoren dient als input voor de (beleids)interventies die vanuit de programmalijn Zorg en Welzijn (of andere lijnen) kunnen worden genomen.

Gezondheid

De gezondheid van inwoners speelt een belangrijke rol in het geheel van brede welvaart. De regiodeal Zuid- en Oost-Drenthe wil zich inzetten voor goede zorg en ondersteuning voor alle inwoners van de regio, het opleiden van gekwalificeerd zorgpersoneel en oog hebben voor de behoeften van ouderen en kinderen. Uit de indicatoren van de brede welvaartsmonitor blijkt hier ook goede reden toe. De indicatoren die met de gezondheid te maken hebben scoren lager dan gemiddeld in Nederland. In onderstaande grafiek staan de percentages van

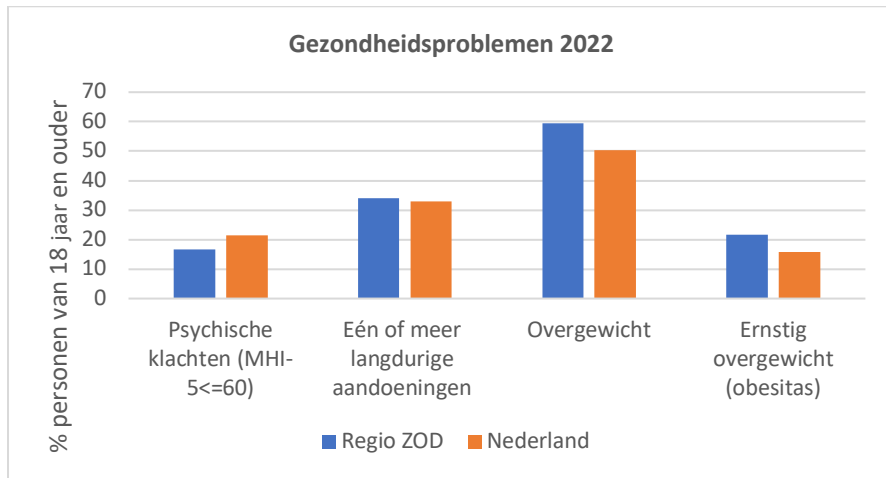
volwassenen (18+) die hun eigen gezondheid ervaren als goed of zeer goed. Wat opvalt is dat de regio ZOD als geheel lager scoort dan gemiddeld in Nederland en de referentieregio.

Bron: GGD, RIVM en CBS

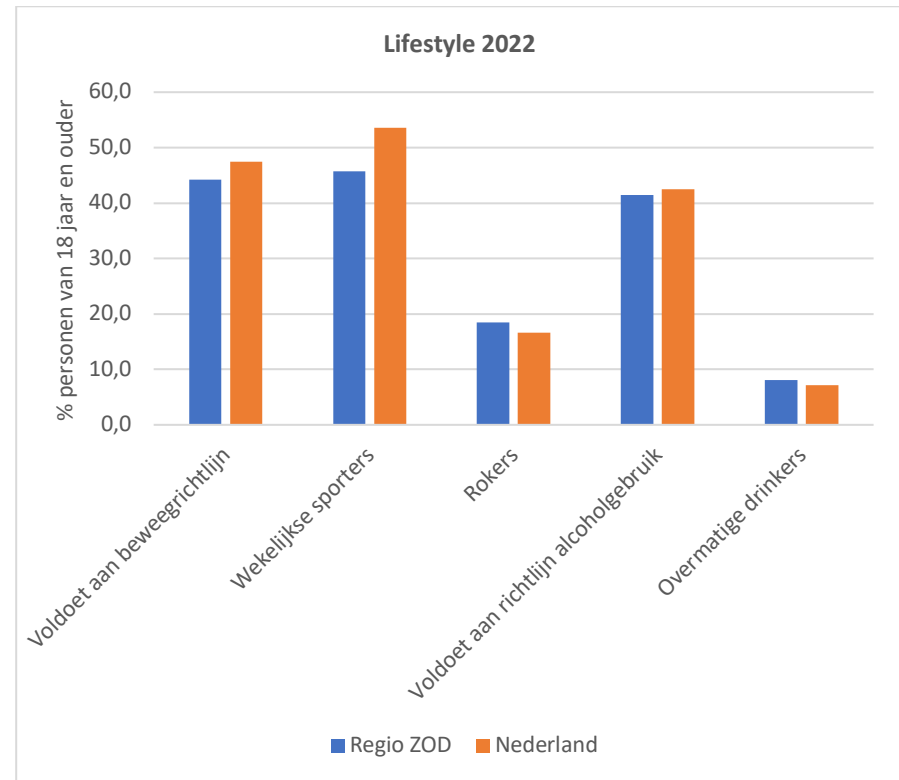
Kijken we naar een aantal gezondheidsproblemen, dan zien we dat het aandeel volwassenen met psychische problemen in de regio ZOD lager ligt dan landelijk gemiddeld. Op de overige indicatoren scoort de regio echter hoger dan gemiddeld. Er zijn relatief meer mensen met één of meer langdurige aandoeningen en meer mensen met (ernstig) overgewicht. Opvallend is het hoge aandeel inwoners met overgewicht, maar liefst 60% tegenover 50% landelijk.

Bron: GGD, RIVM en CBS

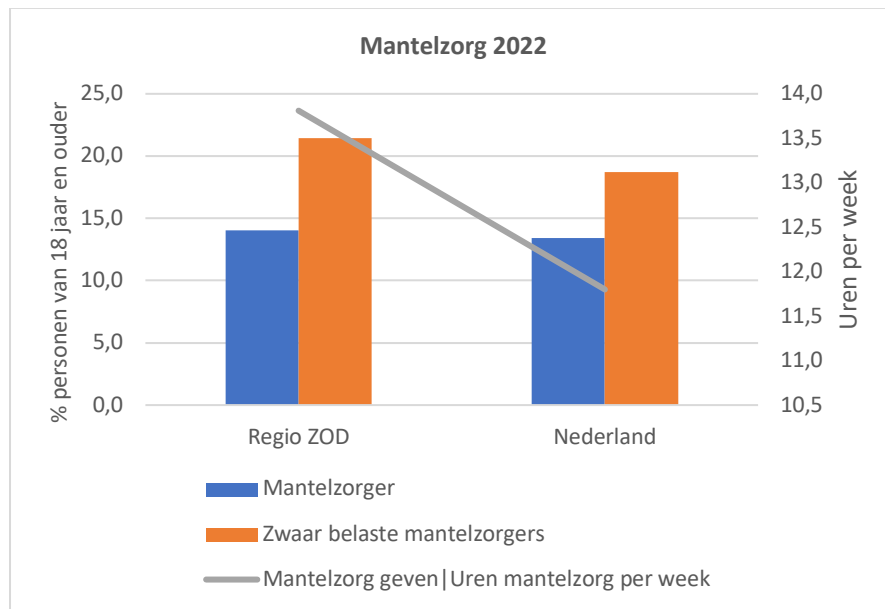
Dat er onder de bevolking meer dan gemiddeld gezondheidsproblemen en vooral overgewicht voordoet lijkt een logisch gevolg van de minder gezonde lifestyle van bewoners uit de regio ZOD. In onderstaande grafiek is te zien dat bewoners uit de regio ZOD gemiddeld minder sporten en meer roken en drinken. Uit het regiobeeld voor de Zorg in Drenthe blijkt dat de lifestyle in de provincie sterk samenhangt met opleidingsniveau.

Bron: GGD, RIVM en CBS

De mindere gezondheid in de regio leidt ertoe dat er ook meer (mantel)zorg nodig is. Ongeveer 14% van de volwassenen in de regio ZOD verleent mantelzorg. Dit ligt net iets boven het gemiddelde in Nederland (13,4%). Echter wanneer we kijken naar het aandeel van mantelzorgers dat aangeeft (zeer) zwaar belast te zijn, zien we dat de verschillen groter worden. Ook het aantal uur per week dat een mantelzorger kwijt is aan zorgverlening wisselt flink. In de regio ZOD is een mantelzorger gemiddeld bijna 14 uur of

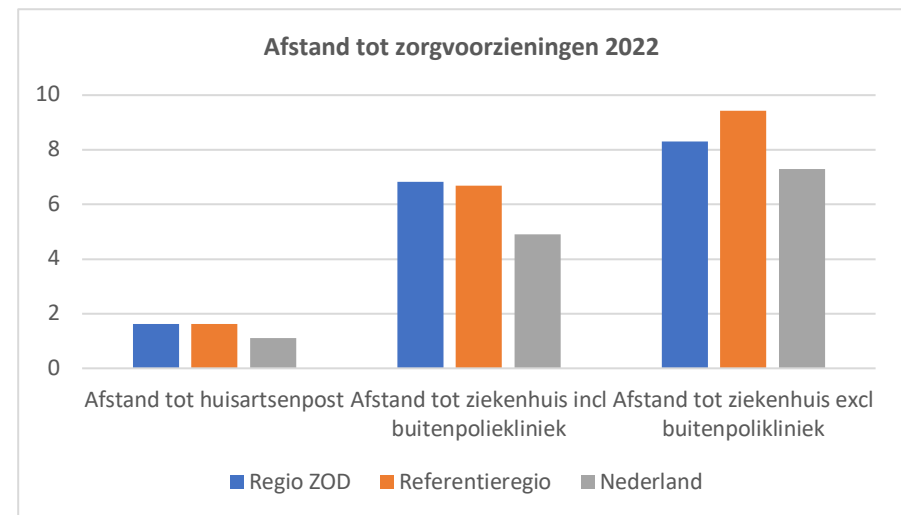
meer kwijt per week tegenover ongeveer 12 uur in Nederland. Meer dan een tiende van de volwassen bevolking in deze gemeenten is dus bijna twee volledige werkdagen bezig met mantelzorg. Dit verklaart waarschijnlijk voor een deel de relatief lage arbeidsparticipatie in de regio ZOD. Lang niet iedereen heeft tijd om (extra) te werken. Daar komt bij dat met de verwachte krimp van de potentiële beroepsbevolking ook het potentieel aan mantelzorgers zal afnemen, wat in combinatie met de vergrijzing juist zal lijden tot extra druk voor zowel de reguliere zorg als de mantelzorgers.

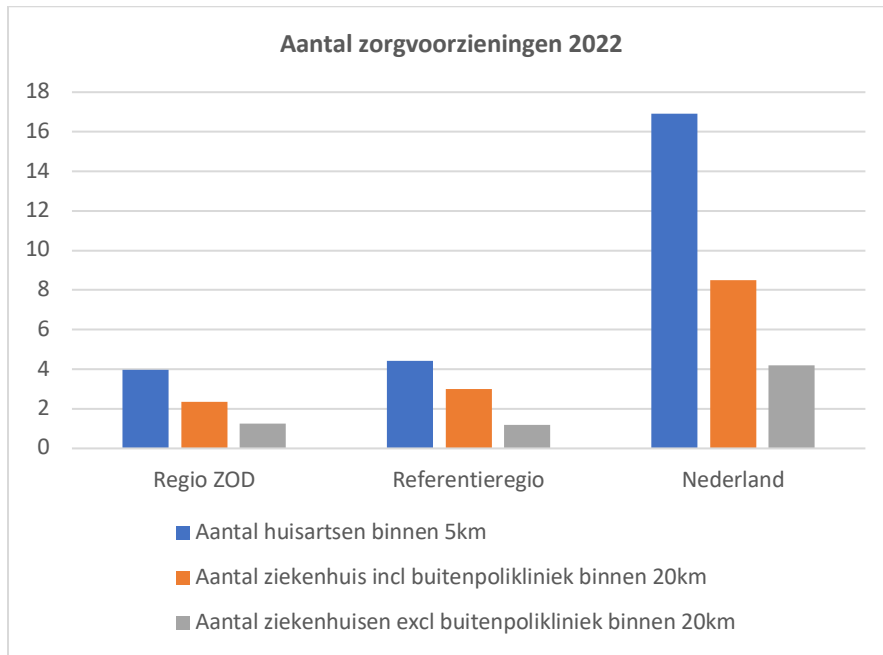
Bron: GGD, RIVM en CBS

Afstand tot zorg

De afstand tot voorzieningen in de zorg ligt gemiddeld hoger in de regio ZOD dan in Nederland. Inwoners van de regio ZOD moeten meer afstand afleggen om een huisarts of ziekenhuis te bezoeken. Het verschil in afstand wisselt tussen de 500 meter (huisartsen) en 3,4 km (ziekenhuizen incl. buitenpoliekliniek). Naast dat bewoners van de regio ZOD verder moeten reizen, hebben ze ook minder aanbod aan zorgvoorzieningen. Als we kijken naar het aantal voorzieningen binnen een straal van 5km (huisartsen) en 20 km (ziekenhuizen) valt op dat er in Nederland relatief (veel) meer voorzieningen in de buurt liggen dan in de regio ZOD en referentieregio. Het grootste verschil is te zien bij het aantal huisartsen binnen 5km. Het hebben van voldoende zorgopties in de regio is belangrijk voor het aantrekkelijk houden van de regio.

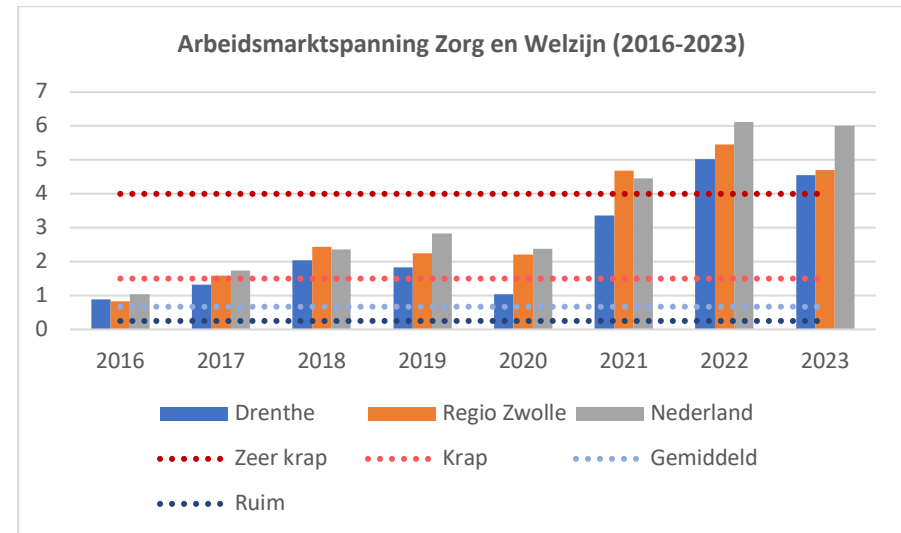
Bron: CBS

Bron: CBS

Werkgelegenheid

Om passende zorg te kunnen leveren is het belangrijk dat er voldoende opgeleid personeel beschikbaar is. Daarnaast is er met de aankomende vergrijzing van de bevolking een groeiende vraag naar zorgpersoneel. Wanneer we kijken naar de arbeidsmarktspanning van de beroepsklasse zorg en welzijn dan valt op dat over de jaren de krapte op de arbeidsmarkt in deze beroepen flink is toegenomen. In 2023 werden beide arbeidsmarktregio's (Drenthe en Zwolle) als 'zeer krap' getypeerd. Wel is de arbeidsmarktspanning lager dan gemiddeld in Nederland.

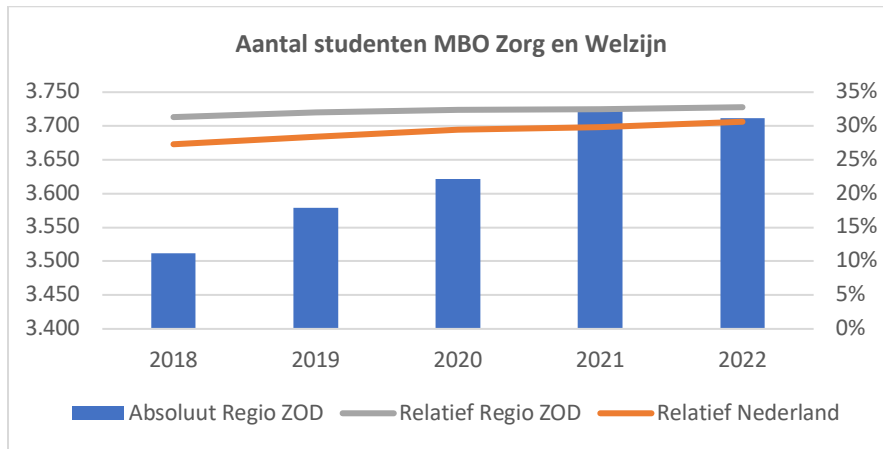

Bron: CBS

Opleidingen in de zorg

In de regio ZOD volgde in 2022 ongeveer een derde (33%) van de woonachtige mbo-studenten een opleiding gerelateerd aan zorg en welzijn. Dit aandeel ligt structureel iets boven het landelijk gemiddelde (31%), maar het verschil neemt de laatste jaren af.

De regio telde in 2022 3.712 zorg en welzijn studenten. Dit was een daling van 13 studenten ten opzichte van 2021, maar een stijging van 90 studenten ten opzichte van 2020.

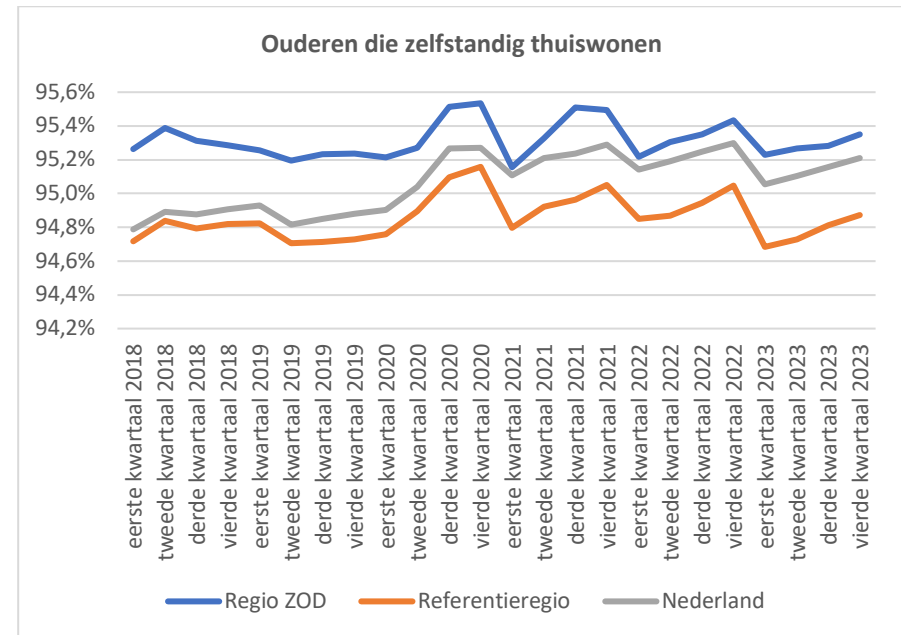

Bron: DUO

Ouderen

Zoals te zien was in het onderdeel demografie, gaat de populatie vergrijzen. Er komen zowel relatief als absoluut meer ouderen bij in de regio ZOD. Het ouder worden gaat in de regio gepaard met een lagere ervaren gezondheid en meer fysieke en mentale aandoeningen evenals een afname in de participatie (Regiobeeld Drenthe, 2023). Vanwege het groeiende aandeel ouderen in de samenlevingen zal de druk op de zorg toenemen.

Om de druk op de zorg zoveel mogelijk te verlagen is het o.a. belangrijk dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen. In onderstaande grafiek is te zien dat dit in de regio ZOD bovengemiddeld goed lukt, al is het verschil met Nederland klein. In het vierde kwartaal van 2023 woonde 95,4% van 70-plussers zelfstandig. Opvallend is ook het sterke effect van de coronacrisis.

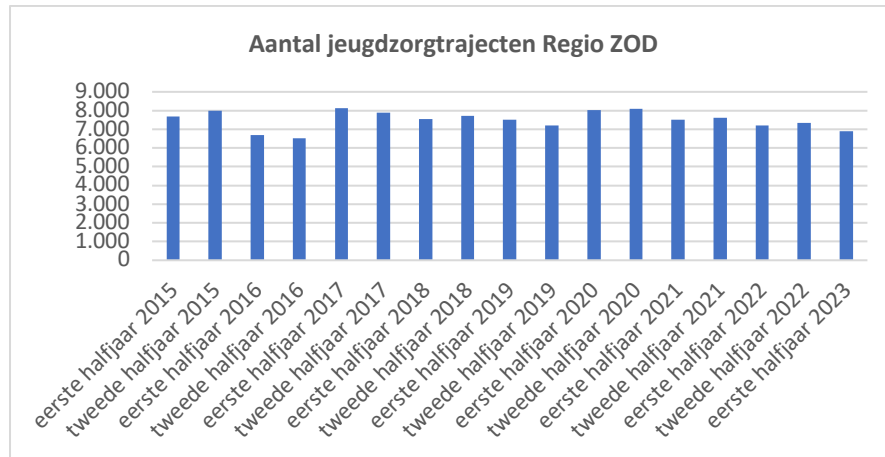

Bron: CBS

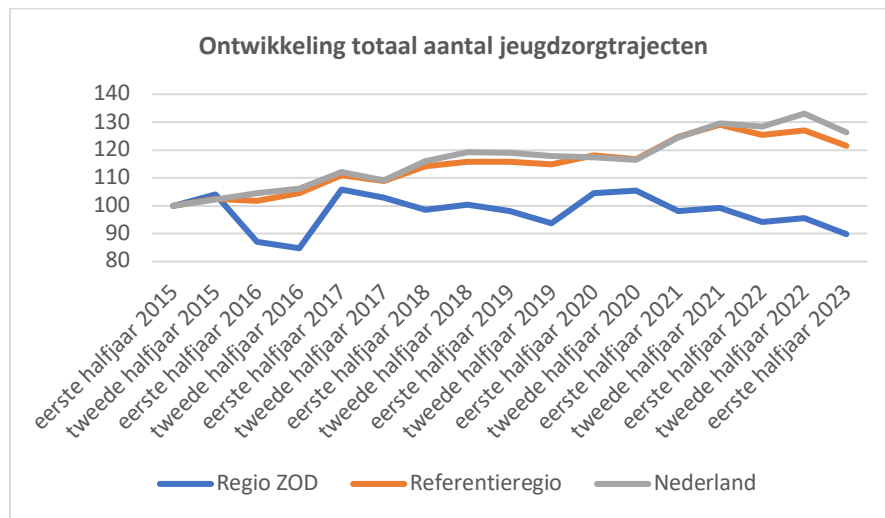
Jongeren

De laatste jaren is er een daling te zien in het aantal jeugdzorgtrajecten binnen de regio ZOD. Het is onduidelijk wat hier de verklaring voor is. Deze daling is namelijk in veel mindere mate zichtbaar in Nederland en de referentieregio. Uit het gezondheidsonderzoek COVID-19 van het RIVM blijkt dat er niet tot nauwelijks minder behoefte is aan hulp onder jongeren in Nederland. Zo is er bijvoorbeeld juist een toename in het aantal mentale klachten. Wel wordt er aangegeven dat jongeren steeds minder om hulp vragen of minder goed passende hulp kunnen vinden.

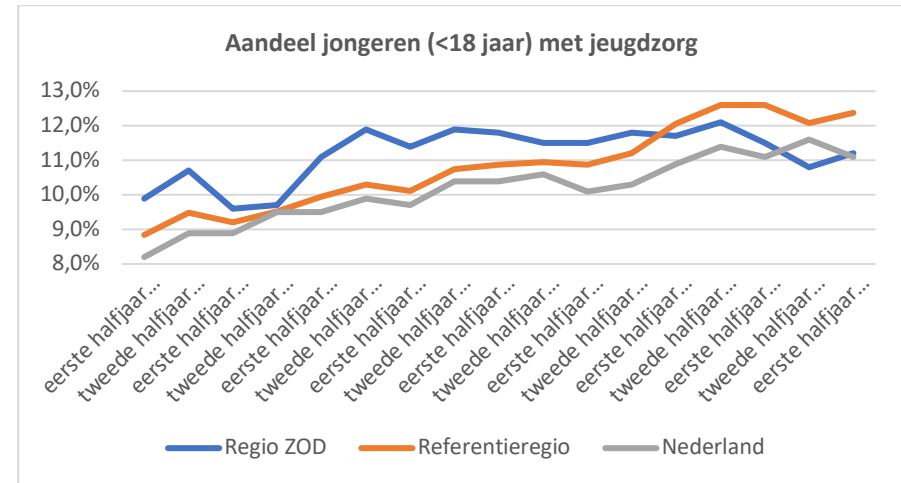
Ondanks dat het aantal jeugdzorgtrajecten afneemt in de regio ZOD, nemen de gerealiseerde kosten juist toe.

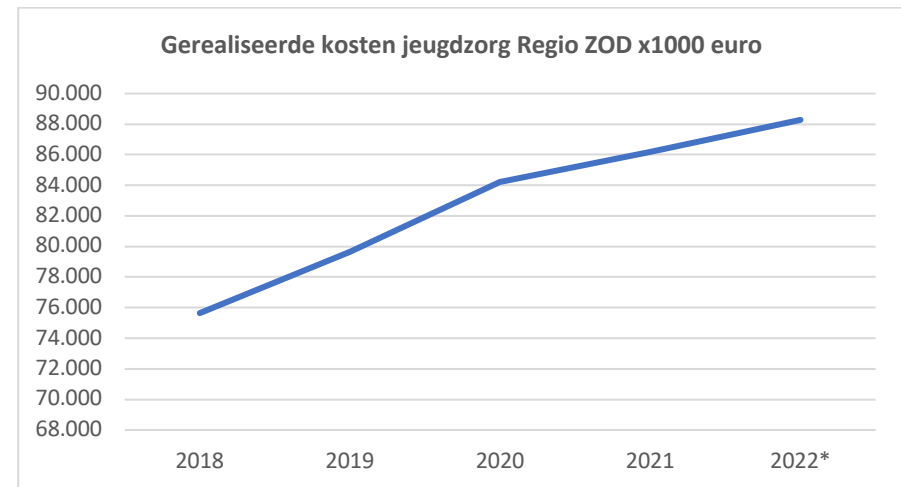
Bron: CBS

Bron: CBS

Bron: CBS

Bron: CBS

Programmaliijn 3: Economische structuurversterking

De ontwikkeling van de economie in de regio Zuid- en Oost-Drenthe is historisch gezien achtergebleven bij de ontwikkeling van Nederland als geheel. Dit heeft er onder andere toe geleid dat er gemiddeld minder banen zijn in de regio in verhouding tot het aantal inwoners. Het hebben van een baan draagt bij aan de welvaart en het welzijn van inwoners. De programmaliijn economische structuurversterking heeft de volgende hoofddoelen:

- Het realiseren van een veerkrachtige en toekomstbestendige economie: smart (digitaal) en circulair (groen), met sterke ketens en clusters;
- Stimuleren van innovatie en toepassing daarvan in de maakindustrie, groene chemie, vrijetijdseconomie en zorgeconomie.

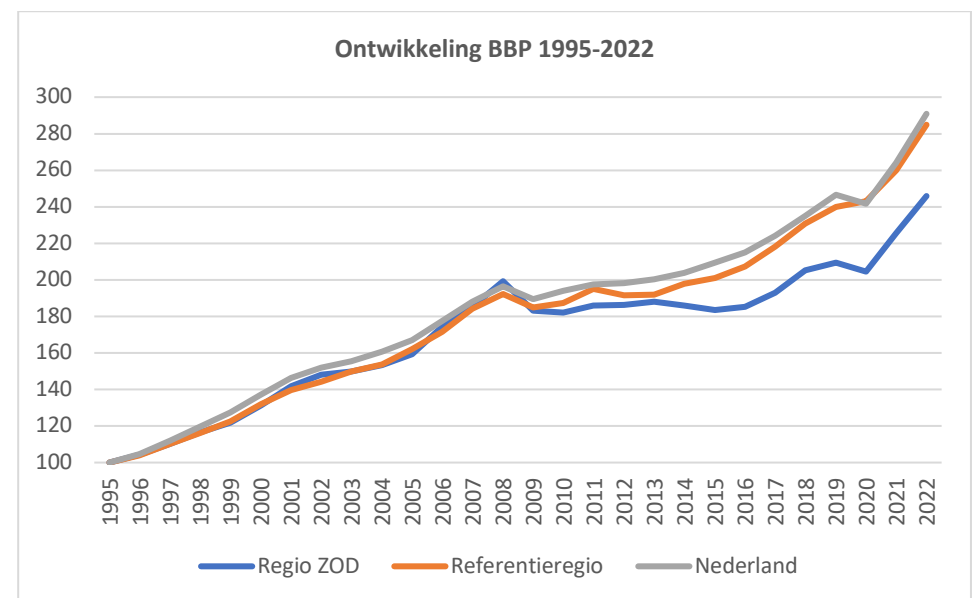
In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de historische ontwikkeling en huidige stand van de economie en de werkgelegenheid in de regio, met specifieke aandacht voor de industrie. De set aan indicatoren dient als input voor de (beleids)interventies die vanuit de programmaliijn economische structuurversterking kunnen worden gedaan.

Ontwikkeling BBP

Nog altijd is de ontwikkeling van het BBP de meest gebruikte graadmeter voor economische groei. Het BBP van de regio bedroeg in 2022 naar schatting 10,8 mld. euro, daarmee is de regio goed voor ruim 1% van de Nederlandse economie.

In een historisch perspectief geplaatst, dan valt op dat de regio ZOD het tempo van de economische groei in Nederland en de referentieregio lang

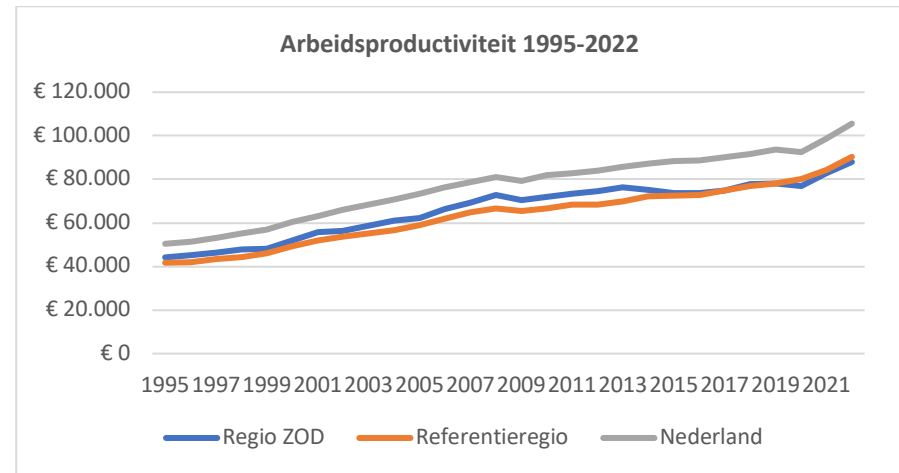
kon bijhouden, maar dat de kredietcrisis van 2008 en de economische crisis die daar het gevolg van was een keerpunt is geweest in deze ontwikkeling. In 2008 daalde het BBP van de regio scherp en vanaf dat moment liepen de groeipaden tussen rijk en regio uiteen en begon de regio achterop te raken. Vanaf 2014 liep het verschil sneller op doordat landelijk de economie weer aantrok en de economie van de regio ZOD opnieuw in een recessie kwam. In 2020 was een sterke daling te zien ten gevolge van de coronapandemie, maar in de jaren daarna is de economie in de regio ZOD weer hard aangetrokken. De groei tussen 2021 en 2022 bedroeg 9%, een procentpunt lager dan in de referentieregio en Nederland.

Bron: CBS, bewerking KplusV

Arbeidsproductiviteit

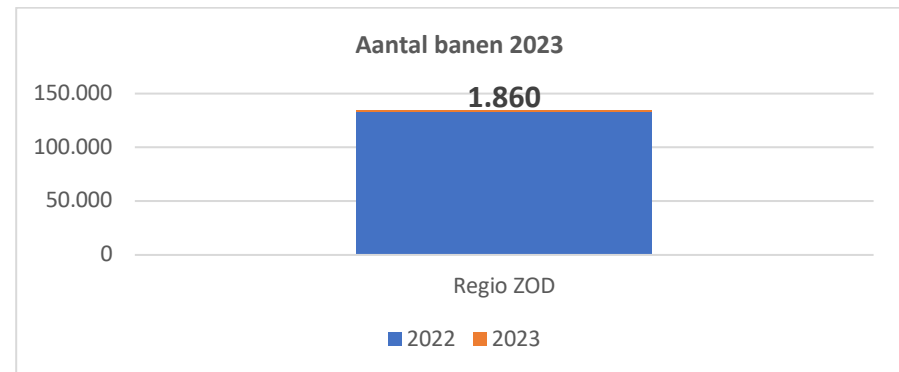
De arbeidsproductiviteit is hier uitgedrukt in de bruto toegevoegde waarde die in de economie wordt gerealiseerd af te zetten tegen het aantal arbeidsjaren dat is gewerkt. Daaruit blijkt dat de waarde die in een arbeidsjaar wordt toegevoegd in de regio ZOD structureel lager ligt dan gemiddeld in Nederland en ongeveer gelijk aan de referentieregio. Dat was in 1995 al zo en dat geldt in 2022 nog steeds. Echter is het verschil met Nederland wel opgelopen. In 1995 was het verschil in waarde creatie per arbeidsjaar circa €6.300,-, inmiddels is dit opgelopen tot meer dan €17.600,-. dat betekent dat het verdienvermogen in de regio ook een stuk lager ligt. Zeker in de regio ZOD is een sterkere stijging van de arbeidsproductiviteit nodig wil de regio economisch groeien om bijvoorbeeld voorzieningen overeind houden in een krimpende arbeidsmarkt. Voor een deel heeft de lagere toegevoegde waarde per arbeidsjaar te maken met de sectorstructuur van de regio ZOD. De industrie (daarbinnen de procesindustrie) is weliswaar oververtegenwoordigd, maar de zakelijke dienstverlening is sterker ondervertegenwoordigd. In deze sectoren wordt doorgaans per arbeidsjaar meer waarde toegevoegd. De belangrijkste verklaring zit hem echter in regio specifieke factoren. In zo goed als alle sectoren wordt in de regio ZOD minder waarde toegevoegd dan hun landelijke counterparts.

Bron: CBS, bewerking KplusV

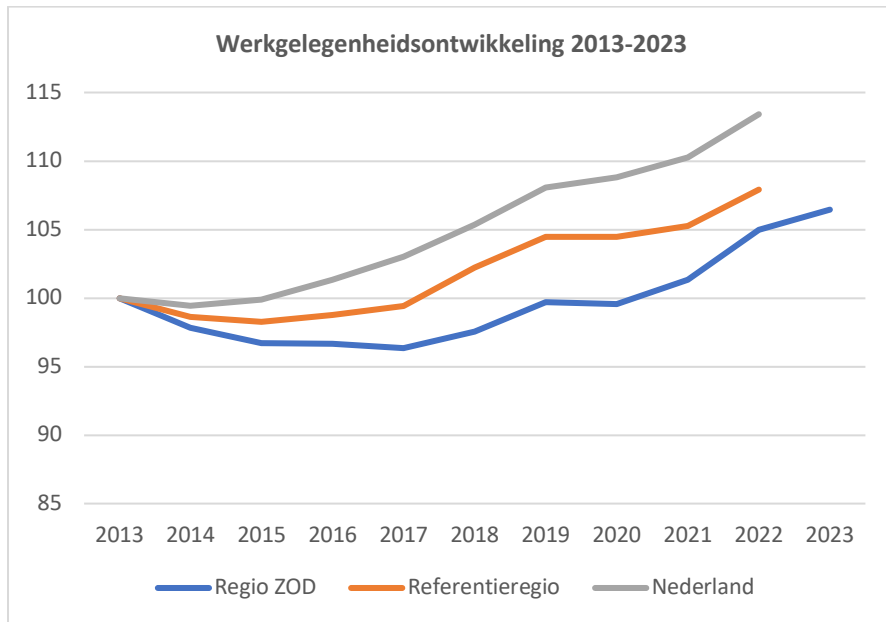
Werkgelegenheid

De regio ZOD telde in 2023 meer dan 134.500 arbeidsplaatsen, verdeeld over ongeveer 28.600 vestigingen. In totaal nam het aantal arbeidsplaatsen tussen 2022 en 2023 in de regio toe met 1.860 (1,4%).

Bron: BIRO

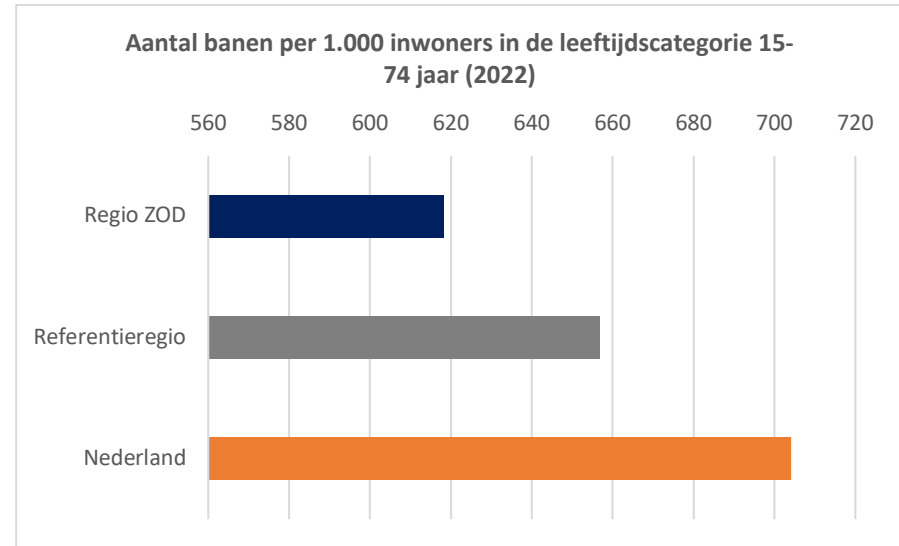
Kijken we over een langere periode, dan zien we dat de regio regio ZOD in 2023 6,5% meer banen telde dan in 2013 en na 2020 elk jaar gegroeid is. Per saldo gaat het om een toename van 8.150 arbeidsplaatsen vanaf 2013.

Bron: BIRO

Tekenend voor het Noorden als geheel, maar ook voor de regio ZOD is dat er naar verhouding weinig werk is, afgezet tegen de potentiële beroepsbevolking. In Nederland zijn er in 2022 meer dan 700 banen op 1.000 inwoners in de leeftijdscategorie 15-74 jaar. In de regio ZOD zijn dat er ‘slechts’ 618. De regio heeft ook naar verhouding meer inactieven en per

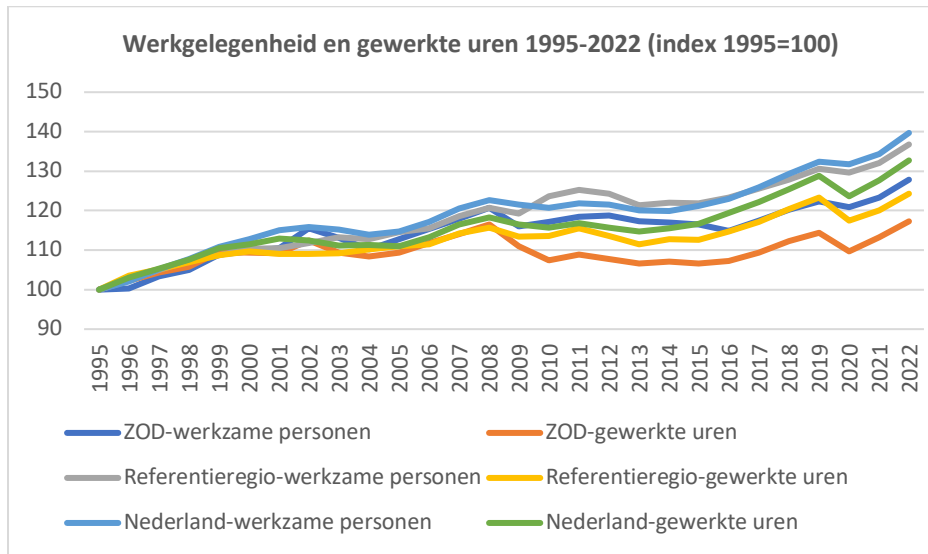
saldo een uitgaande pendel. Dat zijn deels oorzaken en deels gevolgen van het feit dat er minder banen zijn.

Bron: Waar staat je gemeente, CBS

De werkgelegenheidsontwikkeling ligt in de regio ZOD doorgaans lager dan in de referentieregio en Nederland als geheel. Net als bij de ontwikkeling van het BBP zien we dat de regio het landelijke tempo tot 2008 redelijk kon bijbenen, de groei van het aantal werkzame personen ging redelijk gelijk op. De regio toonde zich in 2008 aanzienlijk gevoeliger voor de conjuncturele neergang, daarna was er sprake van enige convergentie, maar vanaf 2014 begon de werkgelegenheid landelijk een stijging, terwijl de werkgelegenheid in de regio ZOD afnam (de double dip). In de jaren daarna is de werkgelegenheid wel gestegen in de regio ZOD, maar wordt de achterliggende groei niet ingehaald.

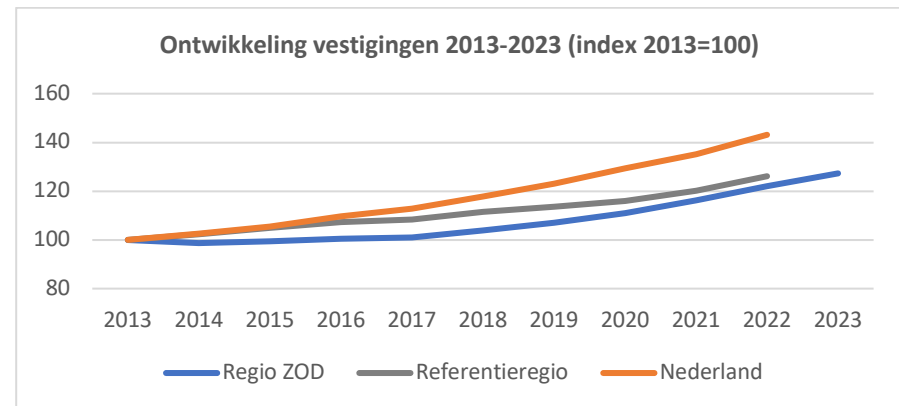
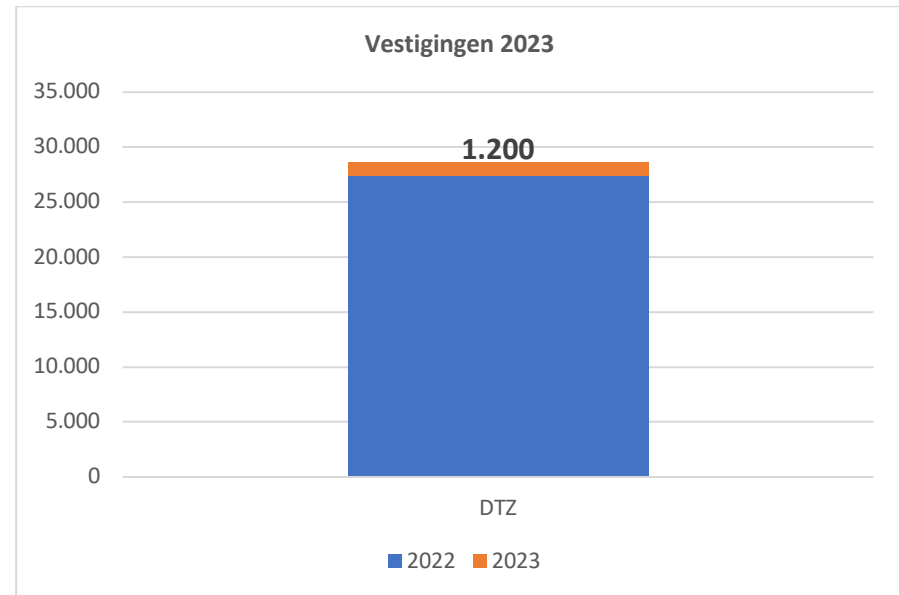

Bron: CBS, bewerking KplusV

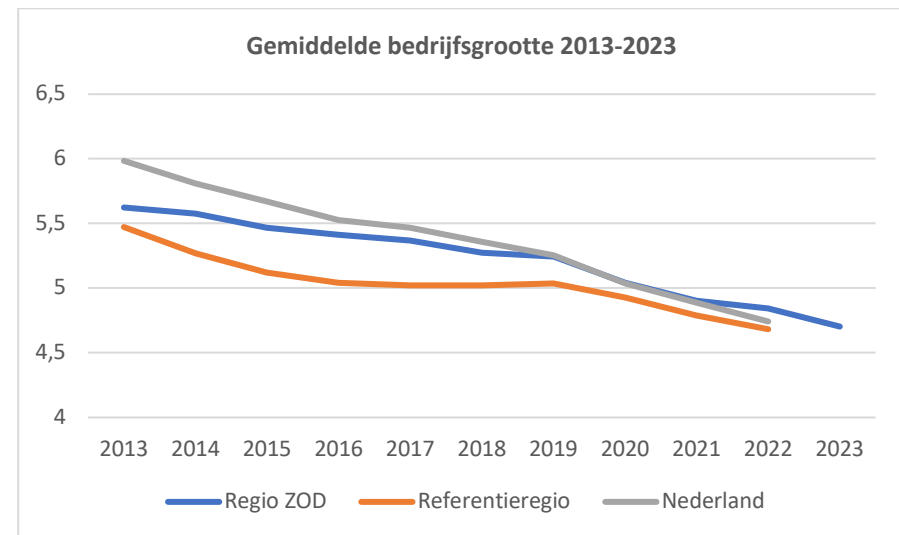
Vestigingen

De regio ZOD telde in 2023 meer dan 28.600 vestingen van bedrijven en instellingen. Dat zijn er ongeveer 6.130 meer dan in 2013. Met name sinds 2017 zit het aantal vestigingen in de lift. Ten opzichte van Nederland bleef de groei in de regio ZOD na 2013 achter. Tussen 2014 en 2017 was er in de regio nauwelijks sprake van groei, terwijl er landelijk, en in mindere mate in de referentieregio, veel nieuwe bedrijven bijkwamen. Vanaf 2018 is ook in de regio ZOD de bedrijvigheid sneller toegenomen. Het nieuwe ondernemerschap heeft op andere plekken dus een snellere vlucht genomen dan in de regio ZOD. Tussen 2022 en 2023 is het aantal vestigingen in de regio ZOD toegenomen met ongeveer 1.200 vestigingen (+4,4%).

Bron: BIRO en LISA

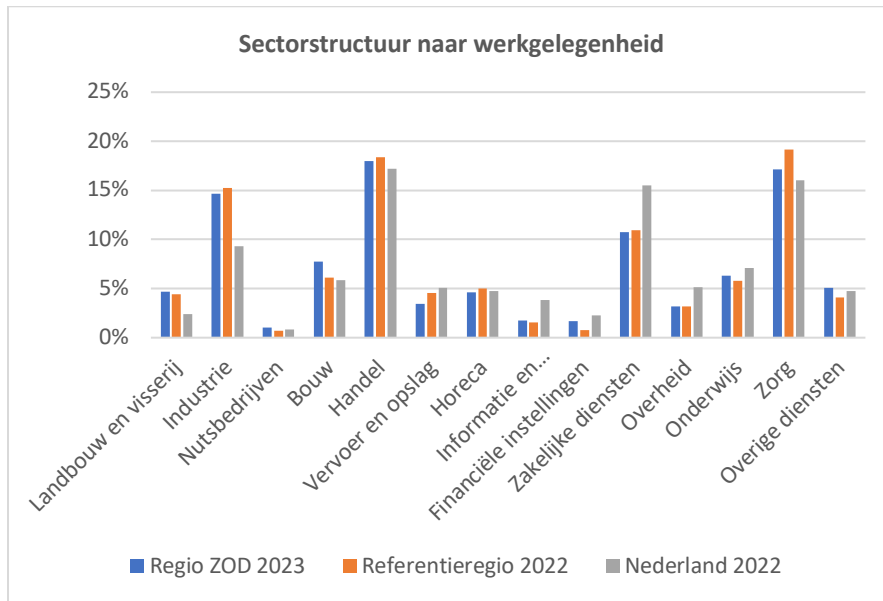
Zowel landelijk als ook in de regio ZOD is de gemiddelde bedrijfsomvang tussen 2013 en 2023 behoorlijk afgenomen en wel van circa 5,6 arbeidsplaatsen per vestiging naar 4,7 in de regio ZOD. In Nederland is de krimp nog groter. Deze ontwikkeling is zowel het gevolg van het feit dat er de afgelopen tien jaar heel veel zzp'ers bij zijn gekomen en dat hun aandeel in de totale bedrijvigheid landelijk inmiddels is opgelopen tot ruim boven de 70%. Het komt ook voort uit het feit dat de werkgevers als geheel niet of nauwelijks groeien. Dus de werkgevers worden niet groter en er komen steeds meer eenmanszaken bij. In de praktijk blijkt dat slechts een klein percentage van deze zzp'ers op enig moment doorgroeit tot werkgevers en in bijna alle gevallen groeien ze niet door naar meer dan vijf medewerkers. De schaalverkleining heeft consequenties voor de productiviteitsgroei. Bij zzp'ers daalt gemiddeld genomen de arbeidsproductiviteit. Het heeft ook gevolgen voor de innovatiekracht (voor structurele innovatie is enige bedrijfsomvang nodig) en bijvoorbeeld voor het leven lang ontwikkelen van mensen. Zo investeren zzp'ers en microbedrijven betrekkelijk weinig in opleidingen en maken ze ook minder gebruik van het stimuleringsinstrumentarium.

Bron: BIRO en LISA

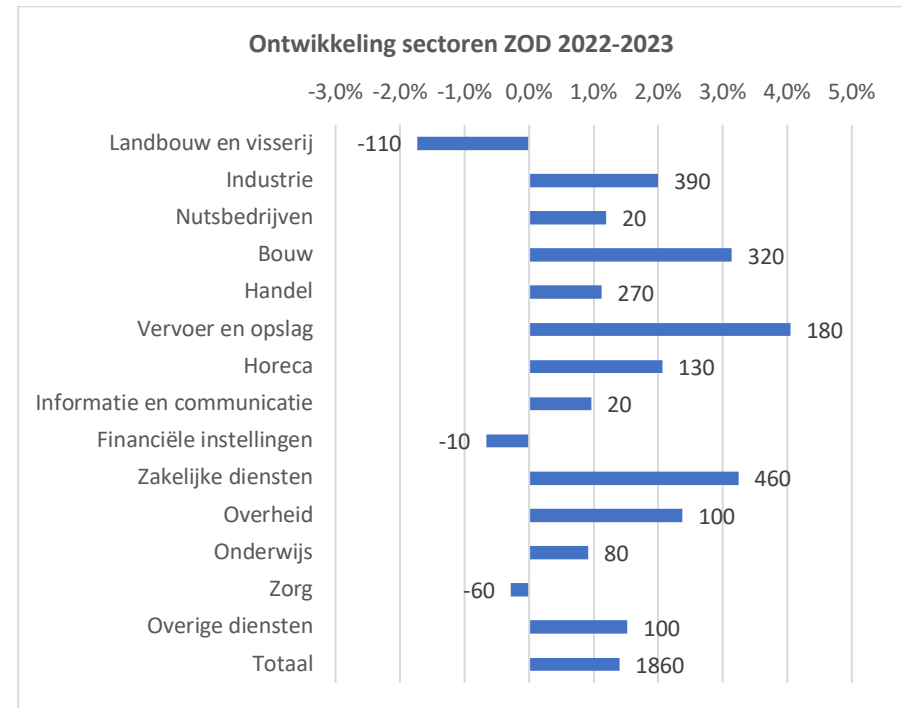
De sectorstructuur

Qua economische structuur, uitgedrukt in werkgelegenheid, wijkt de regio ZOD duidelijk af van het landelijke beeld. De primaire sector (de landbouw) en de secundaire sector (de industrie en de bouw) zijn duidelijk in de regio oververtegenwoordigd. De handel is naar verhouding in de regio ZOD ook iets groter en datzelfde geldt voor de zorg. De meeste tertiaire sectoren (commerciële diensten) zijn minder goed vertegenwoordigd. Dat geldt eerst en vooral voor de zakelijke dienstverlening die in de regio ZOD nog steeds een naar verhouding bescheiden omvang heeft en ook de ICT diensten en de logistiek zijn duidelijk minder in de regio vertegenwoordigd. Ditzelfde beeld zien we in de referentieregio. Grootste werkgever in de regio ZOD is de handel (18%), gevolgd door de zorg (17%) en de industrie (15%).

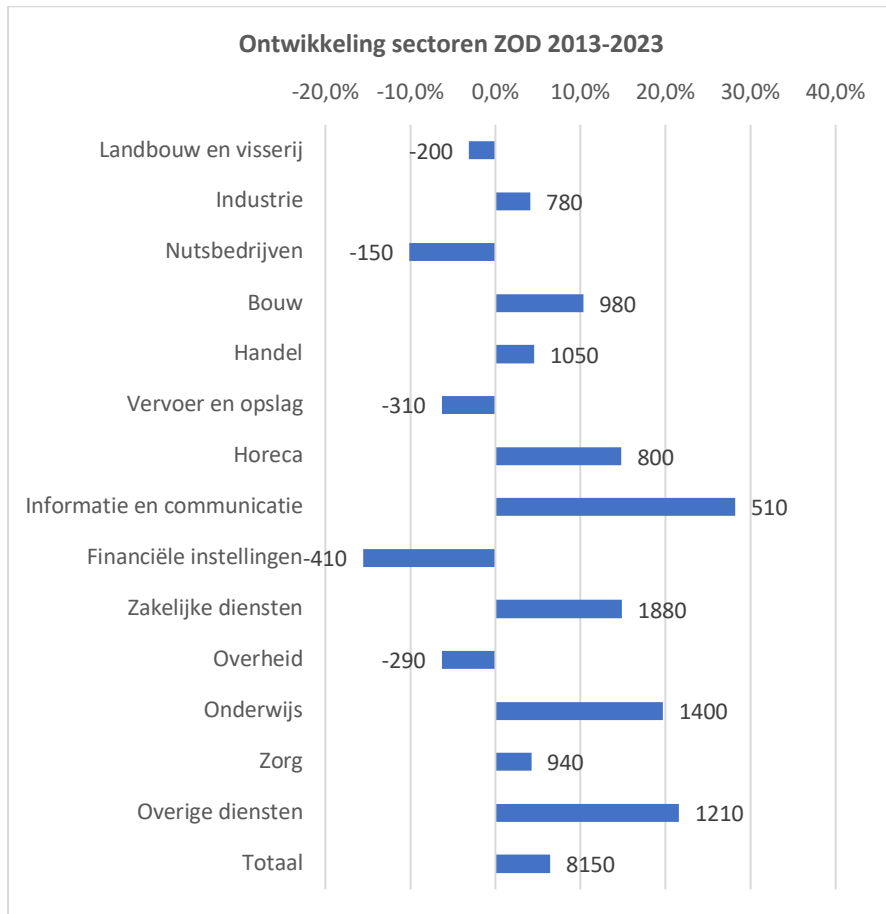

Bron: BIRO, LISA

Ten opzichte van 2022 is de werkgelegenheid in de regio ZOD in bijna alle sectoren gegroeid. Uitzondering hierop zijn de landbouw (-110 banen), zorg (-60 banen) en financiële instellingen (-10 banen). De cijfers van 2023 zijn nog niet beschikbaar voor Nederland en de referentieregio, waardoor vergelijking op moment van schrijven niet mogelijk is. Tussen 2022 en 2023 was de grootste absolute stijging in werkgelegenheid in de regio ZOD in ieder geval te zien bij de zakelijke diensten (+460 banen), industrie (+390 banen) en bouw (+320 banen.) Relatief was de grootste groei in werkgelegenheid bij vervoer en opslag (+4%).

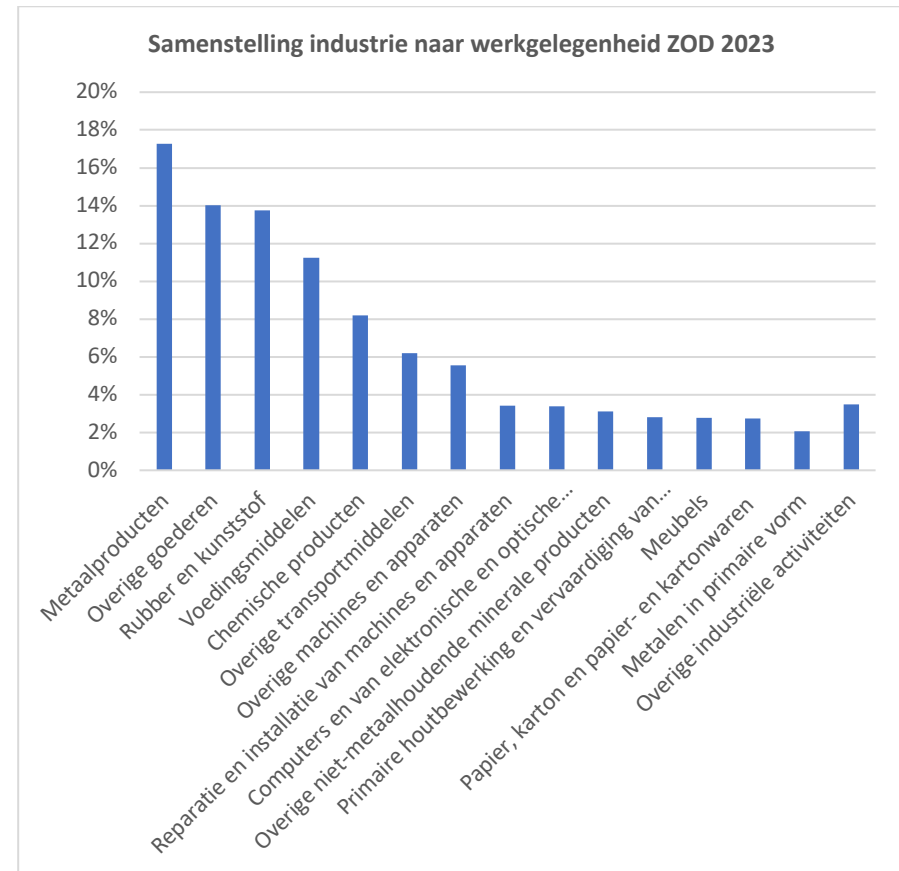

Wanneer we kijken naar de ontwikkeling van de sectoren sinds 2013 in de regio ZOD, zien we een groei bij negen van de veertien sectoren. De grootste absolute groei was te zien bij de zakelijke dienstverlening (+1.880 banen, 15%), gevolgd door onderwijs (+1.400 banen, 20%) en overige diensten (+1.210 banen, 22%). Relatief gezien was de grootste groei binnen de ICT-sector (+510 banen, 28%). De grootste dalingen in werkgelegenheid zaten bij de financiële instellingen (-410 banen, -16%), vervoer en opslag (-310 banen, -6%) en overheid (-290 banen, -6%).

Samenstelling van de industrie

De industrie in de regio ZOD telde in 2023 ongeveer 19.700 arbeidsplaatsen. De sector in de regio ZOD bestaat voornamelijk uit de vervaardiging van producten van metaal, overige goederen, producten van rubber en kunststoffen en voedingsmiddelen. Ten opzichte van de landelijke samenstelling van de industriesector uit voorgaande jaren valt met name de oververtegenwoordiging van de vervaardiging van de producten van rubber en kunststoffen in de regio ZOD op. Dit is een belangrijk onderdeel van de topsector chemie. Ten aanzien van de vervaardiging van de overige goederen moet opgemerkt worden dat hier ook de banen bij de sociale werkvoorzieningen worden meegeteld en dat gaat om veel werkgelegenheid.

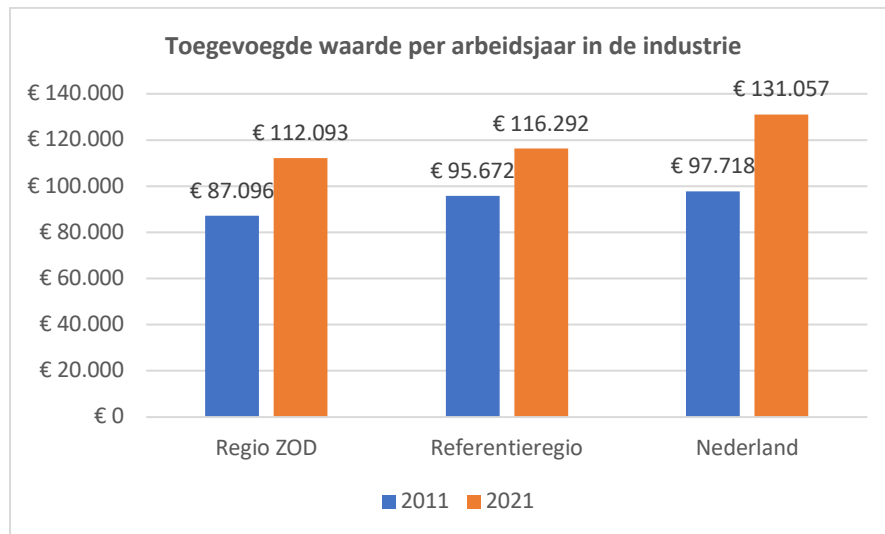
Bron: LISA

Arbeidsproductiviteit in de industrie

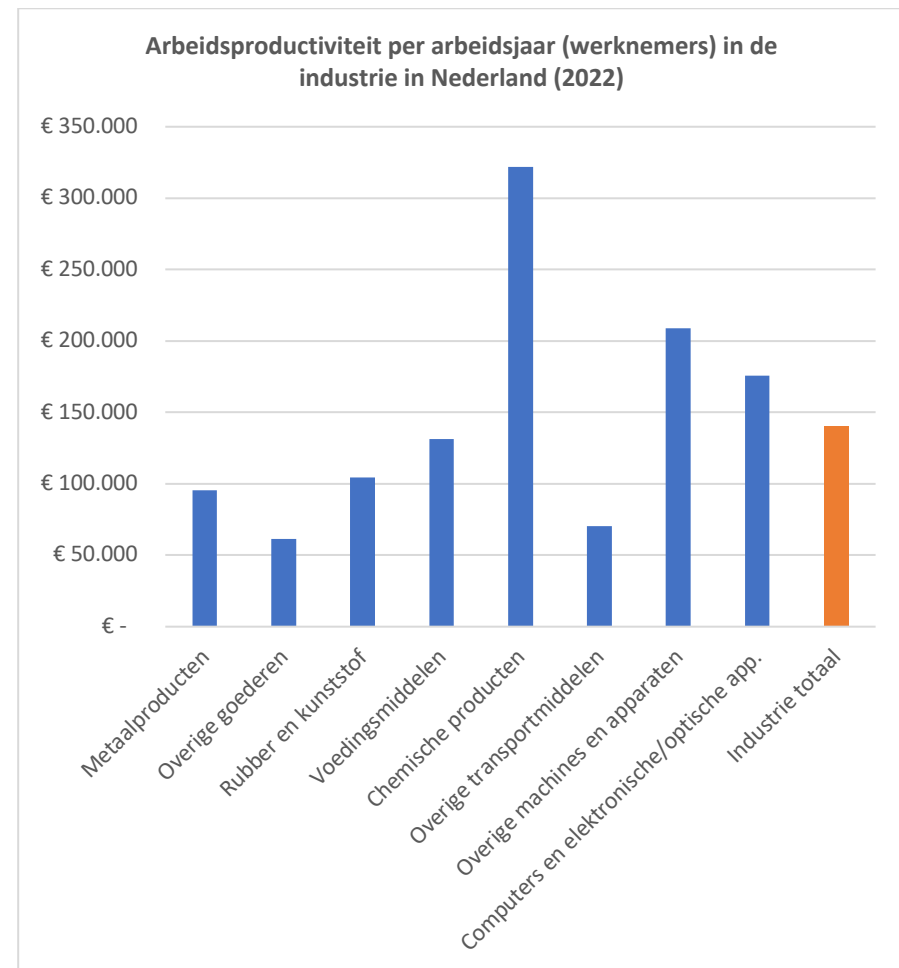
Per arbeidsjaar wordt in de industriesector in de regio ZOD gemiddeld € 112.093 aan toegevoegde waarde gecreëerd (2021). De gemiddelde arbeidsproductiviteit in de industriesector in de regio ZOD ligt daarmee lager dan de gemiddelde arbeidsproductiviteit in de industriesector in de

referentieregio en Nederland. In de periode 2011-2021 groeide de arbeidsproductiviteit in de industrie in de regio ZOD wel harder dan de referentieregio (29% t.o.v. 22%), maar minder hard dan landelijk (34%).

Een mogelijke verklaring voor het feit dat de gemiddelde arbeidsproductiviteit in de industrie in de regio ZOD onder het landelijke niveau ligt, kan worden gevonden in de afwijkende samenstelling van de industrie in de regio ZOD. Een groot deel (45%) van de werkgelegenheid binnen de industrie in de regio ZOD betreffen activiteiten op het gebied van de vervaardiging van producten van metaal, overige goederen en producten van rubber en kunststof. Al deze type activiteiten hebben een beneden gemiddelde productiviteit in vergelijking tot het sectorale gemiddelde.

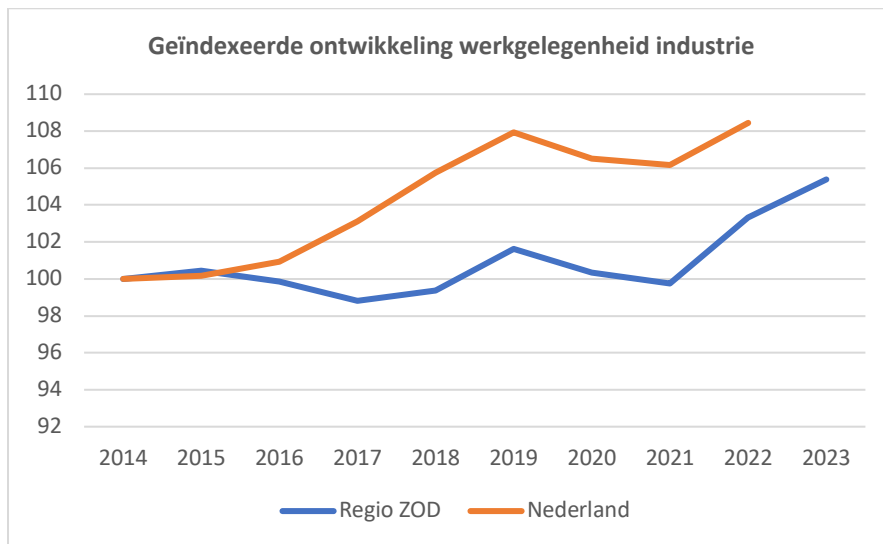
Bron: CBS, bewerking KplusV

Bron: CBS, bewerking KplusV

Werkgelegenheidsontwikkeling in de industrie

De omvang van de werkgelegenheid in de industriesector in de regio ZOD nam in de afgelopen 10 jaar toe met 5,4% (1.010 banen), landelijk groeide de werkgelegenheid over dezelfde periode waarschijnlijk sneller (+8,4% in 2014-2022). Vanaf 2021 ziet de regio ZOD een flinke toename in de werkgelegenheid. Tussen 2022 en 2023 nam de werkgelegenheid in de industrie in de regio ZOD toe met 390 banen (+2%).

Bron: LISA en BIRO

Binnen de industriesector in de regio ZOD groeide in de afgelopen 10 jaar de werkgelegenheid in de metaalproductenindustrie het sterkst (+740 banen). Ook tussen 2022 en 2023 maakte de metaalproductenindustrie in absolute zin de grootste groei door (+130 banen). Relatief gezien maakte de industrie die zich bezig houdt met de reparatie en installatie van machines en apparaten de grootste groei door (145%, +400 banen). Deze

afdeling groeide in alle gemeenten gemiddeld 175%. Ook in de rubber- en kunststofsector was sprake van een behoorlijke werkgelegenheids groei en dat geldt tevens voor de productie van overige transportmiddelen. Deze groei valt te verklaren door de uitbreiding van de werkgelegenheid van een tweetal vestigingen, actief op het gebied van de productie van vliegtuigonderdelen, in Hogeveen.

De grootste krimpsector binnen de industrie in de regio ZOD betrof de vervaardiging van overige goederen. De daling in werkgelegenheid werd hier met name veroorzaakt door een daling van de werkgelegenheid bij sociale werkvoorziening. Tussen 2022-2023 was de voedingsmiddelenindustrie de enige grote afdeling die een lichte krimp zag. Dit werd met name veroorzaakt door een krimp bij de pluimveeslachterijen.

Type activiteit	Ontwikkeling 2014-2023 (%)	Ontwikkeling 2014-2023 (#)
Metaalproducten	28%	740
Overige goederen	-14%	-460
Rubber en kunststof	9%	220
Voedingsmiddelen	-2%	-50
Chemische producten	5%	80
Overige transportmiddelen	15%	160
Overige machines en apparaten	-6%	-70
Reparatie en installatie van machines en apparaten	145%	400
Computers en elektronische en optische apparatuur	16%	90
Overige industriële activiteiten	-3%	-110
TOTAAL	5%	1.010

Bron: BIRO

Type activiteit	Ontwikkeling 2022-2023(%)	Ontwikkeling 2022-2023 (#)
Metaalproducten	4%	130
Overige goederen	1%	30
Rubber en kunststof	3%	80
Voedingsmiddelen	-2%	-50
Chemische producten	2%	30
Overige transportmiddelen	0%	10
Overige machines en apparaten	3%	30
Reparatie en installatie van machines en apparaten	8%	50
Computers en elektronische/optische app.	5%	30
Overige industriële activiteiten	1%	40
TOTAAL	3%	620

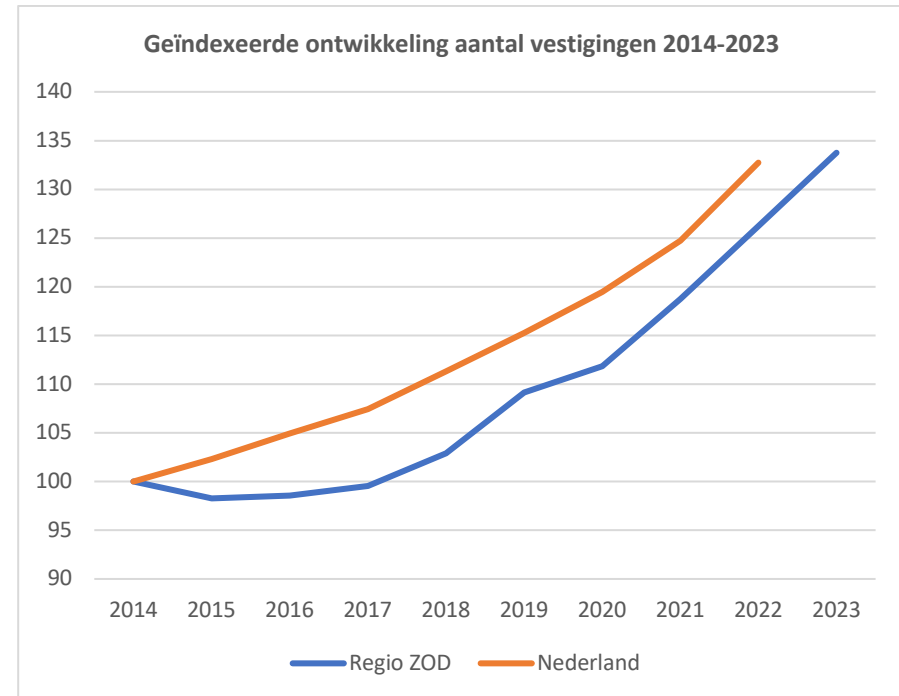
Bron: BIRO

Vestigingen in de industrie

De industriële sector in de regio ZOD telde in 2023 1.390 vestingen. In de afgelopen tien jaar groeide het aantal vestingen met 34% (350 vestingen). Tussen 2022 en 2023 nam het aantal vestingen toe met ongeveer 80 vestingen (+6%). De groei van het aantal vestingen bleef tot in ieder geval 2022 (meest recente data) achter bij Nederland.

De groei wordt met name verklaard door een toename van het aantal vestingen actief op het gebied van reparatie en installatie van machines en apparaten (+120 vestingen) en vestingen actief op het gebied van vervaardiging van producten van metaal (+80 vestingen). De nieuwe bedrijven zijn overwegend eenmanszaken of micro-ondernemingen. Door de stijging van het aantal kleine vestingen daalt de gemiddelde bedrijfsgrootte. Die bedraagt inmiddels 14 arbeidsplaatsen per vestiging.

Dat is nog wel steeds aanzienlijk groter dan de algehele gemiddelde bedrijfsomvang.

Bron: BIRO en LISA

Programmalijn 4: Aantrekkelijke regio

Een aantrekkelijke regio speelt op diverse manieren een cruciale rol in de ontwikkeling van brede welvaart. Een aantrekkelijke regio trekt bijvoorbeeld investeringen en talentvolle individuen aan en bevordert de groei van bedrijven. Een aantrekkelijke regio biedt een hoogwaardige levensstijl met goede voorzieningen, zoals hoogwaardige gezondheidszorg, onderwijs, recreatiemogelijkheden en culturele activiteiten. Dit draagt bij aan het welzijn van de inwoners en verhoogt hun levenskwaliteit. Daarnaast trekt een aantrekkelijke regio toeristen aan, wat weer extra inkomsten genereert voor de lokale economie. Kortom, een aantrekkelijke regio is essentieel voor de ontwikkeling van brede welvaart omdat het een gunstige omgeving creëert waarin economische groei, levenskwaliteit, sociale cohesie, milieuduurzaamheid en culturele diversiteit samenkomen en gedijen. Vanuit programmalijn 4 wordt ingezet op een veelzijdige en prettige leefomgeving met goed ontsloten en toegankelijke voorzieningen. Hierbij horen de volgende hoofddoelen:

- Een prettige leefomgeving voor huidige inwoners en voor toekomstige inwoners én bedrijven die de partijen naar de regio willen halen. Deze leefomgeving valt of staat met de nabijheid van voorzieningen (scholen, huisartsen, consultatiebureaus, winkels) maar ook de beschikbaarheid van cultuur, zoals theater, bioscoop, verenigingsleven, natuur, dagrecreatie en andere vrijetijdsbesteding;
- De regio op de kaart zetten.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de historische ontwikkeling en huidige staat van de voorzieningen in de regio. De set aan indicatoren dienen als input voor de (beleids)interventies die vanuit de programmalijn aantrekkelijke regio kunnen worden genomen.

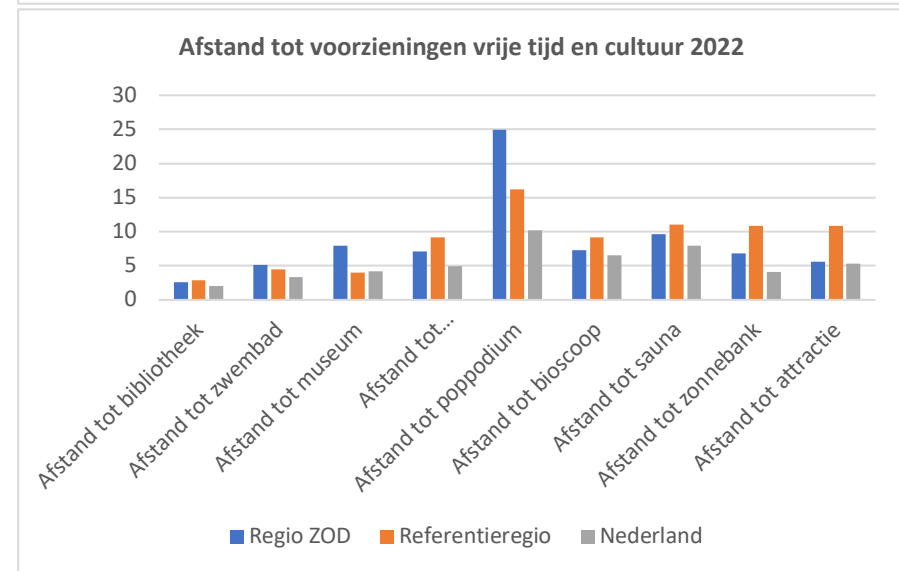
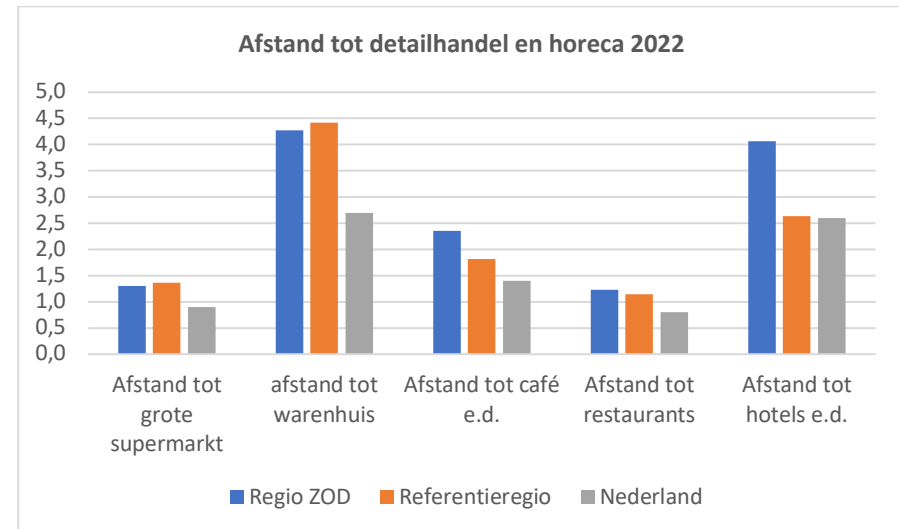
Afstand tot voorzieningen

Vanuit de regiodeal Zuid- en Oost-Drenthe wordt ingezet op betaalbaar en comfortabel wonen in een fijne omgeving. In het onderdeel over migratie was te zien dat er de laatste decennia vooral sprake was van een negatief binnenlandsmigratie saldo. Er vertrekken normaliter dus meer mensen vanuit de regio naar andere Nederlandse gemeenten dan andersom.

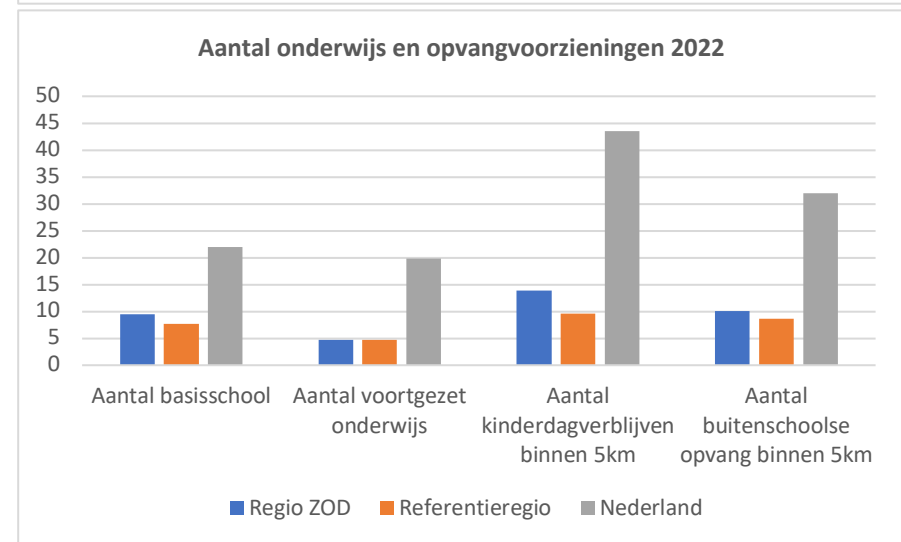
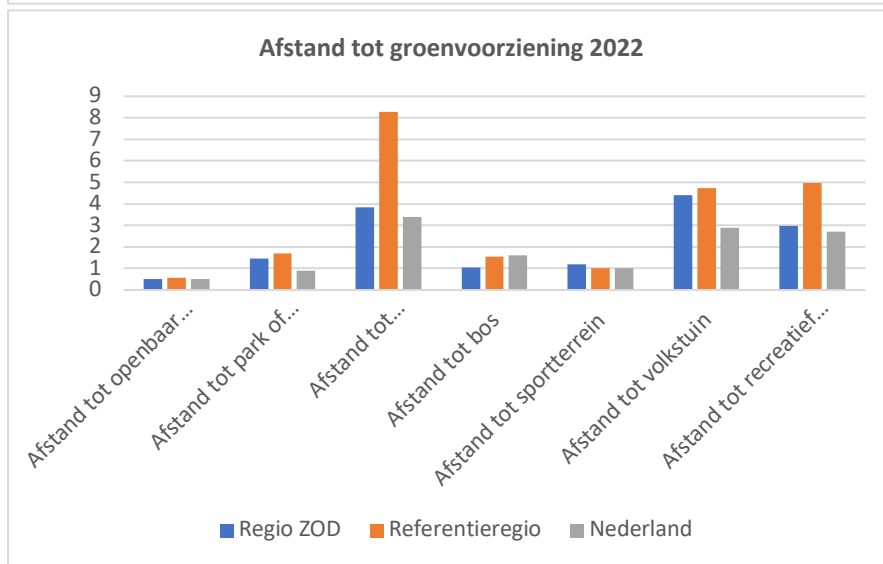
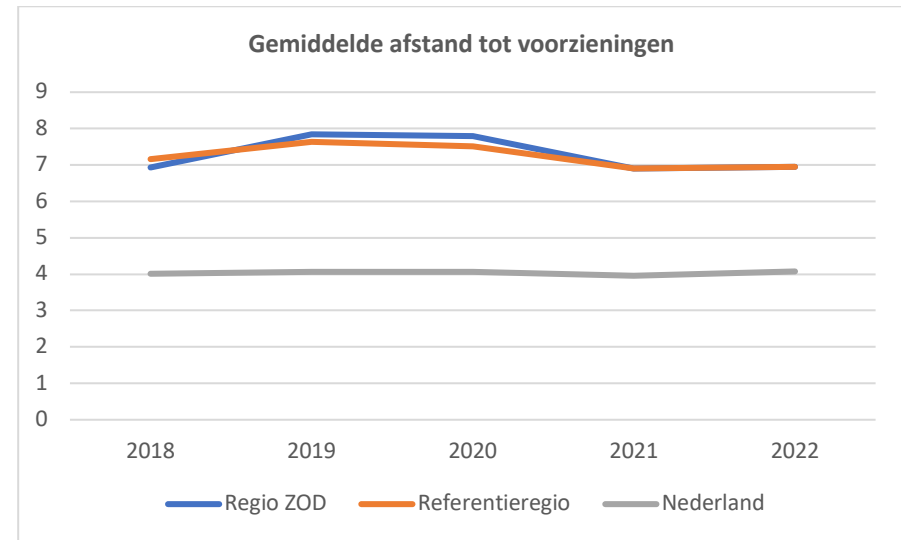
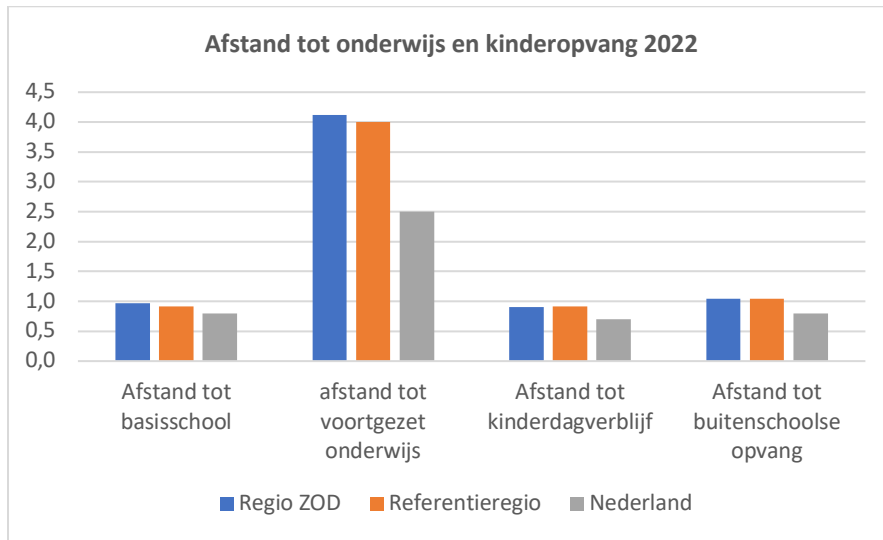
De aantrekkelijkheid van een regio hangt onder andere samen met de bereikbaarheid van voorzieningen die al dan niet essentieel zijn voor inwoners. De trend die te zien is in het onderdeel afstand tot zorg, geldt ook voor andere typen voorzieningen op het gebied van detailhandel, horeca, onderwijs, kinderopvang, vrije tijd en cultuur, OV, groenvoorzieningen (enkele weergegeven in grafieken). De afstand tot voorzieningen ligt, met uitzondering van afstand tot bos, altijd hoger in de regio ZOD dan Nederland. De afstand tot voorzieningen in de regio ZOD komt wel grotendeels overeen met de referentieregio en het verschil in afstand (positief/negatief) verschilt per type voorziening.

Gezien het landelijke karakter en de lagere bevolkingsdichtheid van de regio ZOD en de referentieregio is het logisch dat gemiddeld genomen voorzieningen verder weg liggen. Kijken we naar de ontwikkeling van de gemiddelde afstand tot 32 verschillende typen voorzieningen die worden bijgehouden, dan blijkt dat afstand tot voorzieningen in de regio ZOD en de referentieregio structureel boven het Nederlands gemiddelde uitkomen. Niet alleen de afstand tot voorzieningen is groter in de regio ZOD. Ook het aanbod aan voorzieningen is gemiddeld lager. De afstand tot voorzieningen en het aantal voorzieningen is echter niet de enige graadmeter voor een aantrekkelijke regio. Veel mensen verhuizen juist

naar de regio voor de rust. Bovendien zegt afstand niet veel over de reistijd of toegankelijkheid.

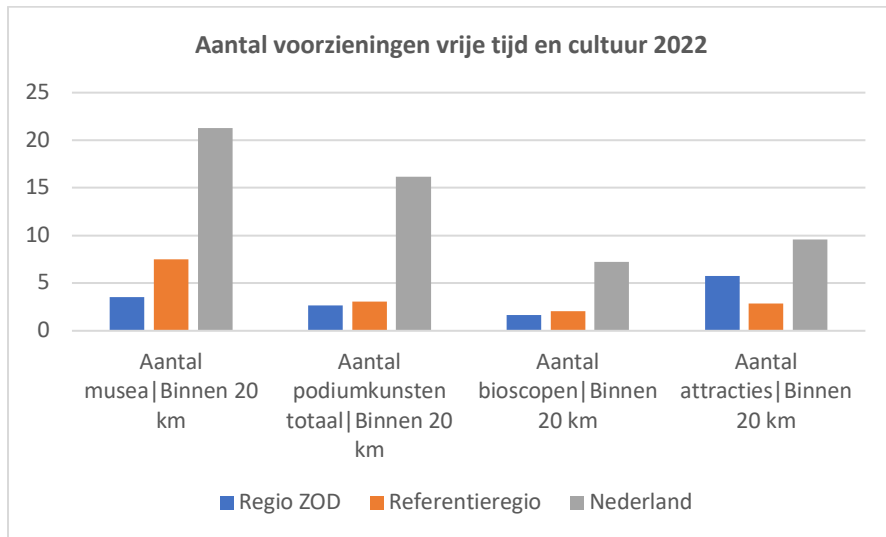
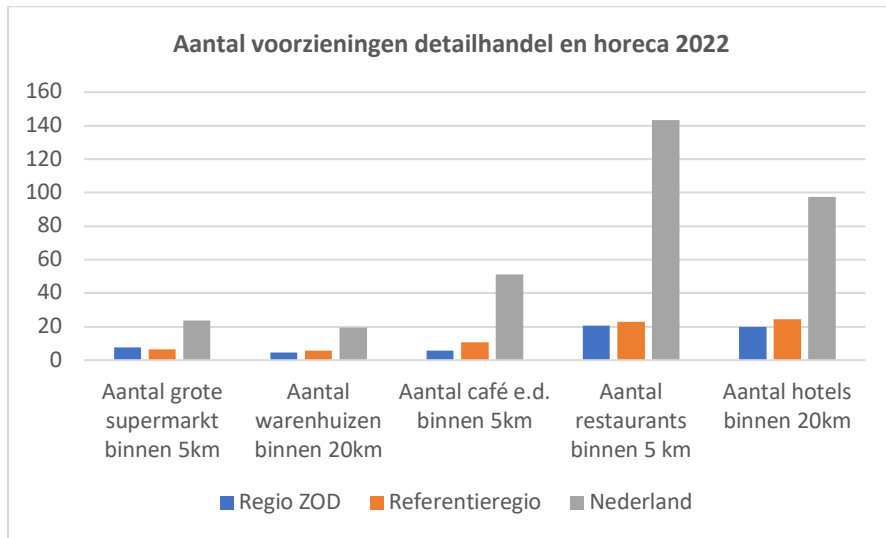

Bron: CBS

Bron: CBS

Bron: CBS

Bron: CBS